

שער יז.

הכנויים.

דע כי הכנויים משתנים בהשתנות השמות המכונים, כי מן הכנויים מהם שיהיה בכנוי לפעול בו ומהם מה שיהיה כנוי [לפעול בו ומהם מה שיהיה כנוי למחבר אליו ומהם מה שיהיה כנוי (נכ"י אני)] למרבר בו. וכל אחד מאלה הכנויים משתנה עוד מדרך הפרידה והקבוץ. וענין הכנוי הוא שחשחיר השם הגללה וחבא כנויו וצפנונו על דרך הקצור, ועל כן כנו רבוחינו ז"ל הכנוי ררך קצרה בעבור קצורו. ומן הכנויים [מהם] דבקים ומהם נפרדים. וכנוי האחד המרבר, אם זכר אם נקבה, החו והיור אשר בעשיתי וראיתי והדומה להם, וכנוי הרבים המרברים אם זכרים אם נקבות הנון והוא אשר בעשינו וראינו והדומה להם. וכנוי האחד הזכר אשר איננו נמצא במעמר מסתחר בפעלו ואינו נראה, חאמר עשה וראה ולא יהיה באחר מהן סמן לפועל⁽¹⁾. וכנוי לרבים אשר איננו נמצאים במעמר, אם זכרים אם נקבות, הוא אשר כבני ראובן בנו (נמדנר לנ לו) וכאו לבניהן אשר ילדו (נלחזית לא מנ) והדומה להם. וכנוי הנקבה האחת מסתחר בפעלה ואיננה נראה. וכנוי האחד הזכר המרבר בו חו משוכה בקמץ ואחריה הא רפה במבטא, ואפשר שחחקיים במכתב כאמרך עשיחה (ע"ה יד מנ) ראיחה (ע"ה יד כל), אבל הנקבה מעמרה בשוא בלבר. וכנוי קבוץ הזכרים המרבר בהם מס כאמרך עשיחם, ולנקבות נון.

ודע כי כנוי הפועל המספר עליו לא יראה לו סמן בפעלו החולף כשיחקרם זכרון הפועל⁽²⁾, אבל הוא במצפין, והוא מסתחר בפעל החולף ואינו נראה בו כאשר אמרנו, והוא כאמרך ארני שאל אח עכריו (נלחזית מד יט) בשאל כנוי מסתחר בו שב אל ארני, אלו היית מקבצו היה נראה והיית אומר ארני שאלו, וכמהו בה' אלהי ישראל בטח (מ"כ יד ה) וכאשר חקבצנו חאמר כך בטחו ולא בשו (תהלים כו), וכאשר יחקרם הפועל (יראה הפועל) יהיה הפועל הקודם פ' ולא ישוער בו כנוי כל עקר, כאשר נאמר אמר ה' מבשן אשיב (תהלים סח כג) כה אמר המלך צא (ע"ה נ ל³). ואם חקבץ, חביא כנוי הקבוץ בין שיחקרם פועל הפועלים בין שיחאחר וזה על דרך הבאור כשיהיה הפועל קודם, אבל

⁽¹⁾ וזה דעת ר"מ הכהן גם העבר ליתיד נסתר לריך לכנוי הוא (נחות מה).

⁽²⁾ פירוש, כמזכר קודם הפעל החולף הפועל עשה הפעולה.

⁽³⁾ על הכתובים הדקים האלה השיג האפודי נפ' בו וחסר כי כל זה הוא התחזקות בטח שאין לנו עסק בו כי הוראת הפועלים כפי הנדליות לא יאשר לא כנוי ולא שתכלול כנוי רלוני הכנוי אשר עליו חקירתנו כי הכנוי הוא השם הנסתר כמו חאמר ג'כ ר"י וחסה כחאמר פעל ועשה לכד הנה חנחנו נאמר חזק הדבור נלתי נלס חסר הפועל ולא יכיה בו משפט כלל כי מה הוא השם הנגלה אשר חסר חקמיר בפעל או בפועל, חאמר כי הפועלים יכללו בהוראתם הנשואים חלל חסר נלתי מונגלים ונגלים ולזה לא יכיה מהם משפט חס לא יתחלל הכושר, וההנדל חאמר ג'כ ח' וכן אמר ח', וכי בבטח כנוי נסתר ולא באמר הוא ענין שאין לו חסר, ולא יוכל לתת כדל מלד חלשון ח' ח' חסר לשון נעמל, וכן מה חאמר ח', ועם הענין העוז ירחס כי לפי דרכו הענין נספך כי חלש הפועל קודם לשם הכנוי יותר נלחס בפועל כי חסר לא נזכר עדיין, וכאשר חסר קודם לפעול כה הוא בחלוק זה; וירחס מדכריו כי הוא זה כולו מדקדוק לשון קדר ולא נלחס לו ענות נלחסו.

הפועלים הנראים אחר הכנוי הם חמורתו, ועשו זה בפועל הרבים בלבד שידע השומע מיד שהמדבר עליו יותר מאחר, כאשר נאמר וכל אשר שאלו עיני (קסלם נ י) הוא בשאלו כנוי עיני המתאחר והוא כנוי קודם הזכרון על דרך הבאור ועיני חמורת הכנוי. ונאמר בהתאחר הפועל ועיני ראו ולא זר (ליוני יט כז) הוא בראו כנוי עיני (לסל לקטן 111) והוא שכ עליהם. ונאמר עוד בהתקדם הכנוי על דרך הבאור והקריכו הקהל (ויקרא ד יד), והחרישו העם (מ"ז יט לו), ורוב דבריהם על דרך הזאת מהקדמת המכנה על המראה כפעל הרבים, כי ממנהגיהם ושמשיהם להקדים המכנה על הנראה עד שהם מכנים מה שאין זוכרים אותו כל עקר כאשר יהיה בדברים מה שיוזרה עליו, כמו שאמר: העיר ההללה אשר היתה חזקה בים היא וישביה אשר נחנו חתיתם לכל יושביה (יחזקאל כו יז) ר"ל לכל יושבי הארץ, וכנה מה שלא זכר קודם לכן ולא אחר כן, כי אין ספק בזה; וכמהו אצלי: בחורי און ופיקסם בחרב יפלו והנה בשבי חלכנה (סס ל י), רצה לומר ונשיה או כנותיה כאשר אמר אחריו: היא ענן יכסנה וכנותיה כשבי חלכנה, כלומר ונשיה כמו בנות ציון (ז"ט ג יט) וכך הסכרא בהנה בשבי חלכנה, אלא שהוא כנוי מה שלא הזכיר. וכמהו בכנוי: היו לי כלם כסרם וישביה כעמרה (ירמיה כג יד); וכמהו עוד בן אדם אמר לה את ארץ לא מטהרה היא (יחזקאל כז כד), וכנה מה שלא זכר; וכמהו עוד, אל חבט אל מראהו ואל גכה קופתו כי מאסתיהו (ז"ט יז) והוא רומז אל שאול⁽¹⁾ ולא היה נוכר במעמד. — וממה ששמשו בו כמכנה קודם המראה אמרו: לכלתי כאו הכלים הנותרים בכית ה' (ירמיה כז יח) משפטו בא והואו היא כנוי הכלים אלא שהוא כנוי הזכרון; והוא עוד על הפנים האלה זר מדרך אחרת מפני שהיה ראוי לומר בסם על הדרך הזאת בואם⁽²⁾ מהקדמת המכנה על המראה; ועוד הנני מאכילם את העם הזה לענה (ירמיה ט יד), ישנו עם אחד (אמרתו), ואחרייתה שמהה חנה (משלי יד יג), עונותיו ילכדנו את הרשע (ז"ט כז), ויכו האחד את האחר (ז"ט יד). ויתכן שתהיה ואויכו חמורת הא כמו וישנו את מעמו (ז"ט כז יד) כי הראוי בואו וישנו שתהיה חמורת הא כאלו אמר וישנה את מעמו. ויש שיגרונו כנוי הקבוץ הקודם אשר אמרנו בו שמביאין אותו על דרך הבאור, כאשר נאמר ויבוא אלי אנשים (יחזקאל יד ט), וקבל היהודים (אמרתו י כג), ויאמר שרי סכות (זפטיס ח ו), ויקרא השערים (ע"כ יט), ולא יהיה הגוי אשר לא יבוא שם נרחי עולם (ירמיה טו לו), ואינו רחוק שיהיה הפועל והפועלים מכנים בכמו הפועלים האלה ושהיה עוד באמר ה' מבשן אשבי (מלהים סחכג), כה אמר המלך צא (מ"ט ז ל) כנוי קודם על דרך הנחץ כאשר היה כפעל הרבים, אך כנוי הרבים נראה וכנוי האחד נעלם מסתתר, כי יש שמכנים קודם הזכרון פעמים רבות כאשר אמרתי.

ופעל הנקבה האחת נוהג המנהג הזה, מסתחר הכנוי עם התקדם זכר כמו אמרו ופילגשו אשר בשכם ילדה לו גם היא בן (זפטיס ח לט), כי בילדה כנוי נעלם מסתחר שכ אל ופילגשו, אבל ההא היא סמן הנקבה ואינה כנוי. וכאשר יתאחר זכר הפועל הנקבה לא ישוער בפועל כנוי כל עקר כמו אמרו

⁽¹⁾ רלס דר"ק סס.

⁽²⁾ לו יבואו נעמיד וכתנו כלו ענר נעקום עמיד.

יִלְדָה מַלְכָּה גַם הִיא (נִרְמְזִית כֵּן כ), כִּי יִלְדָה בְּ אֵין בּו כְּנוֹי כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ הַעֲבֵרָה כֹּאשֶׁר אִמְרָנוּ בּוֹכֵר עַל דֶּרֶךְ הַנְּחִיץ, אֲבָל הִיא בִּילְדָה מַלְכָּה סָמֵן הַנִּקְבָּה. וְאִפְשֶׁר שִׁנְיָרְעוּן הַסָּמֵן הַזֶּה כֹּאשֶׁר לֹא יִפְתָּרוּ מִסִּפֵּק כֹּאשֶׁר נֹאמַר יִלְדָה שֹׁכֵר וְאִחַר חֲרָתָהּ (זִכָּרָה נ עה), אִשֶּׁר הִבִּיא שִׁפְחָתָךְ (זִכָּרָה כה כ) ⁽¹⁾.

אֲבָל הַפּוֹעֵל הַעֲתִיד יִהְיֶה גַם כֵּן מִסְתַּחֵר בּו כְּנוֹי הַפּוֹעֵל הָאֶחָד כְּשִׁיתְקָדֵם זָכָר כֹּאשֶׁר נֹאמַר אִם ה' לֹא יִשְׁמָר עִיר (תְּהִלִּים קכז), וְיִרְאֶה בִּרְכִּים כְּמוּ בַעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֲקִיו וְחֻרְתָּיו יִנְצְרוּ (שֵׁם קה טה). וְאִפְשֶׁר שִׁנְיָרְעוּהוּ כֹּאשֶׁר לֹא יִירָאוּ מִסִּפֵּק כְּמוּ וְצִדִּיקִים כִּכְפִּיר יִבְטַח (מִזְלֵי כח ט), אוֹיְלִים יִלְיָץ אִשָּׁם (שֵׁם יד ט), וְיַעֲלוּ בִּנְגֵב וַיָּבֵא עַד חֲבֵרוֹן (נִמְדָּנִי ג כג). וְכֹאשֶׁר יִחְאָחֵר זָכָר הַפּוֹעֵל הָאֶחָד מִפְּעֻלָּה הַעֲתִיד יִהְיֶה הַפּוֹעֵל הַזֶּה כְּמוּ אִמְרוּ יִבָּא אֱלֹהֵינוּ וְאֵל יִחְרַשׁ (תְּהִלִּים נ) וְאִם יִחְשֹׁב כִּי יֵשׁ בּו כְּנוֹי עַל דֶּרֶךְ הַנְּחִיץ אֵין זֶה מוֹיָק. וְכֹאשֶׁר יִחְאָחֵר זָכָר הַפּוֹעֵל מִהַפְּעֵל הַעֲתִיד יִרְאֶה כְּנוֹיִם כְּפֻעַל הַהוּא עַל דֶּרֶךְ הַבְּאוּר וְיִהְיֶה הַשֵּׁם הַנִּרְמָז אֶחָד הַכְּנוֹי חֲמוּרָה הַכְּנוֹי הַהוּא כֹּאשֶׁר הִיא בְּחֻלְף, נֹאמַר יִכְבְּדוּ בְּנוֹי וְלֹא יִדַּע (פְּסִיכִי יד כח), לֹא יִאֲכֹלוּ הַכְּהֻנִּים (יִתְזַקֵּל טו לט), אִם יִשְׁמְרוּ בְּנִיךְ (מִלֵּא כ ד).

וְדַע כִּי יִחְכֵּן לִזְמַר בְּכֻמוֹ הוּא אִשֶּׁר בּוֹבֵל אִשֶּׁר שָׁאֵלוּ עֵינִי (קִהְלֵת נ י) וּבְכֻמוֹ הוּא אִשֶּׁר בָּאֵם יִשְׁמְרוּ בְּנִיךְ, רָלֵל הוּא אִשֶּׁר בְּפֻעִלִּים הַקְּדוּמִּים, שְׂאִינִם כְּנוֹיִם אֵךְ סָמְנִים לְמִשְׁנִים וְלִקְכוּץ כְּמוֹ הֵיאָה אִשֶּׁר כִּילְדָה מַלְכָּה וְהֵיאָה אִשֶּׁר בְּפִלְגְּשׁוֹ אִשֶּׁר בְּשִׁכְּם יִלְדָה לוֹ, אִשֶּׁר הִנֵּה סָמֵן הַנִּקְבָּה, וְאִם יִחְשֹׁב זֶה לֹא יִהְיֶה בְּפֻעַל הָאֶחָד הַקּוֹרֵם כְּנוֹי מִסְתַּחֵר; וְשְׁנֵי הַמִּאֲמָרִים נִכְוִנִים אֲצִלּוֹ וְאֲצִל חֲכָמֵי דִקְדוּק הָעִרְבִי בַּמָּה שְׁנוֹנָה מִדְּבָרֵיהֶם הַמִּנְהֵג הַזֶּה. אֲכָל הוּא וְהֵיאָה זֶה וְהֵם וְהֵן וְאֵנִי וְאַתָּה וְאִנְחֵנוּ וְאַתָּה הֵם מְלוֹת לְנַחֵץ אוֹ כְּנוֹיִם גְּפִרְדִּים. וְאִם יִהְיֶה הַפּוֹעֵל הַעֲתִיד הָאֶחָד מִסְסוּפֵר בּו לְנִקְבָּה יִהְיֶה הַכְּנוֹי מִסְתַּחֵר בּו גַם כֵּן כְּמוּ מִכָּל אִשֶּׁר יִצֵּא וְג' לֹא תֹאכַל וְיִין וְשֹׁכֵר אֵל חֶשֶׁת וְכָל מוֹמָאָה אֵל תֹּאכַל כָּל אִשֶּׁר צִוִּיתִיהָ חֲשֹׁמֶר (שׁוֹטֵטִים יג יד), בְּכָל אֶחָד מִהַפְּעִלִּים הָאֵלֶּה בְּנוֹי שֶׁב־אֵל הָאִשָּׁה אִשֶּׁר קָרַם זָכָרָה בְּאִמְרוֹ מִכָּל אִשֶּׁר אִמְרָתִי אֵל הָאִשָּׁה חֲשֹׁמֶר, וְהַחֲוִין כִּהְחֻלְחֹלֶת סָמֵן הַנִּקְבָּה, וְבוֹהֵר רֹאיהָ חֻזְקָה עַל שֶׁהִיא בְּפֻעֵלָה הַחֻלְף לְנִקְבָּה הָאֶחָד סָמֵן הַנִּקְבָּה לֹא כְּנוֹי. וְכֵן אִם יִהְיֶה הַפּוֹעֵל הַעֲתִיד לְקַהֵל הַנִּקְבוֹת יִהְיֶה גַם כֵּן כְּנוֹיִם מִסְתַּחֵר בּו כְּמוּ אִמְרוּ מִגִּי יַעֲמֻדָּהּ (דְּנִיָּאל ח כג), וְיִחְמָנָה כְּבֹאֵן לְשִׁחָה (נִרְמְזִית ל לט), וְיִשְׁרָנָה (הַפְּרוּת ⁽²⁾ זִכָּרָה ו יג), וְהִנֵּן וְהֵיאָה סָמֵן קֵהֵל הַנִּקְבוֹת וְאִינֵם כְּנוֹי. וְבִרְבוֹב דְּבָרֵיהֶם יִשִּׁימוּ אֶחָד הַעֲתִיד כְּדִמְיוֹן כֹּזֵה הַזֶּה אִשֶּׁר חָתִיבָה לַעֲתִידוֹת פֻּעַל הַנִּקְבָּה הָאֶחָד מִחֲפָצִם לְבֹאֵר כְּמוּ אִמְרָם חֲכָרְעָנָה יִלְדִּיהֶן הַפְּלַחָנָה חֲבִלְיָהֶם חֲשִׁלְחָנָה (פְּסִיכִי לז כ). וְכְנוֹי הַפּוֹעֵל מִסְתַּחֵר גַם כֵּן בְּפֻעֵלָה כְּמוּ כִּי הַמֶּלֶךְ בּוֹטָח בַּה' (תְּהִלִּים כח ט), שׁוֹמֵר כָּל עֲצֻמוֹתָיו (שֵׁם לד כח), שִׁמְחָה לֵאמֹר (מִזְלֵי יז ה), וְהוּא גַם כֵּן בְּקִבּוּץ נִעְלָם, תֹּאמַר בּוֹטָחִים וְשׁוֹמְרִים, הַשְּׁמִחִים אֵלֵי גִיל (פְּסִיכִי ג כח), וְהַיּוֹד וְהַמֵּם סָמֵן הַקְּבוּץ; וְהוּא מִסְתַּחֵר גַם כֵּן בְּפֻעֵלָה וּבְפֻעֵלָה, כְּמוּ אִשֶּׁר אוֹכֵלָה

⁽¹⁾ חֵס קִרְלוֹ הַמְּדַקְדָּקִים בָּל לֹאֵן זָכָר עַל נִקְבָּה וְאִמְרוּ כִּי יֵשׁ בּו דְּנֵר נִסְתָּר וְזֶה כִּי חֲסָר פֶּה נִעֵר, נִעֵר שִׁפְחָתָךְ וְכֵן יִלְדָה שֹׁכֵר עַל כָּלֵב וְאִינוּ חֹזֵר עַל מַעֲשֵׂהוּ. וְכֵן בְּאֵזֶר בָּל לֹאֵן יִחִיד עַל רִנִּים אִמְרוּ בָּל עַל דֶּרֶךְ קִרְבֵּה, וְלִפְעָמִים נִמְשָׁךְ אֵל יִחִיד כְּמוּ וַיָּבֵא עַד חֲבֵרוֹן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְכֵן וְיִקְרָא הַשְּׁעִרִים, אֶחָד טֵן הַשְּׁעִרִים.

⁽²⁾ וְחֵלֶה הֵם חֲמִישׁ לֹאֵן זָכָר וְחֲמִישׁ לֹאֵן נִקְבָּה כִּכ־רִשִׁי וְרִשִׁיתָּהּ. וְרִשִׁיתָּהּ כִּיחֵלֶה ג' מִקּוֹקִים הַכָּלֵל, וְכִי לִכְנִיָה דְּנִכְרִיו מִגִּי יַעֲמֻדָּהּ בְּמִקּוֹם, „אֲגוּר יַעֲפֵנִי“.

(ישיב ל ל), האמרה אלי (מיכ 1 י), הכתה באצרתיה (ירמיה מט ד), וכו'.
בוטחות (ישיב ל ל ט), האמרות לארניהם (עמות ד), ההא סמן הנקבה, וכן
הואו והחו סמן לקהל הנקבות ואינם כנוי.

וסמן האחר המדבר המהבר אליו. הרבק בשמות וכמלות הטעם יהיה
יוד כמו עברי, לחמי, בני אבשלום (ז"כ יט) שעו מי (ישיב ככ ד) הויד לבדה
במני היא השם ודגשות נונו שלא כדרך ההקשה, ואפשר שישימו השם הזה נון⁽¹⁾
כאשר הם בתחתי (ז"כ ככ לו), הן בעודני (דננים ל כו) ודגשות נון בעודני
שלא על דרך ההקשה. ושם הפועל נוהג המנהג הזה, ר"ל בהיות כנוי המהבר
הרבק בו אשר איננו נפרד ממנו יוד לבדה כמו ה' רעי (תהלים כג), גאלי חי
(חזק 10 כה), יצרי מכמן (ישיב מט ה). ואפשר שיהיה נון ויוד כמו ישאני
עשני (חזק 10 ככ), אין ראני (ישיב מז י²). וכנוי מה שיהיה יותר מאחד יהיה
נון ואו כמו בננו זה (דננים כה כ), מימינו — עצינו במחיר יבאו (חזק 10 ד),
עורנה חכלינה עינינו (זס ד י). הנון הזאת הקלו לעולם כי אם באמרם ממנו
כאשר יהיה הכנוי בו למדבר, ואומרים אנשי בבל ניהגים בממנו בספור
המספרים על עצמם מנהג השעור כלו בקלות הנון והוא המשפט⁽³⁾.

וכנוי האחד שאיננו במעמד אשר יחבר אליו ואשר יספר עליו יהיה ואו,
חאמר עברו, בנו, לחמו לרעב נתן (יחזקאל יח י), ממנו פנה ממנו יחד
(זכריה י ד); וכן שיהיה הא ואו כמו שנאמר ואיש שיהו (ז"כ יד לה), ומעלהו
פנות קדים (יחזקאל טג י), כלומר מעלותיו, מן גבורתו מאדם (נחום כ ד),
כלומר גבוריו, ועיניהו על דרכיהם (חזק כד כג), כלומר ועיניו, ועל מי לא יקום
אורו (חזק כה ג), אשר מטהו (נחום ח ג), ושמר חורה אשרו (עזלי כט יט),
תחת כל השמים ישרו (חזק לו ג), וכעד נכריה חבלו (עזלי כו יג), ודקרו
אביו ואמו (זכריה יג ג) איש כאחיהו ידבקו (חזק מט ט), בתי הבתולה ופילגשו
(זפטיס יט כד), שמץ מנהו (חזק ד יט) מאיכים מנהו (תהלים כח כד). וכמו
זה יכלכל מחלו (עזלי יח יד), ומקנהו פרץ (חזק ח י), מכסהו (זמות לה יח)
ומעשהו (זפטיס יג יכ), וחכיהם למרי הפעלים, כי למרי אלה הפעלים עלולות
לא תראנה כל עקר.

וכנוי הנקבה האחת כאשר יספר עליה בין שיחבר אליו בין שיהיה פעול

⁽¹⁾ ולו יהיה הדגש בעבור נון החסרה כי העיקר סגני וכל כל מני נקרא כדגש
כמו יגלה מני (ישיב לח יב) ולא מני (זס ל) ולדרך דגשות הנון עפני חטיפת
המלה כי לא יתכן בלתי דגש חס לא יולד נח בין השם והכנוי.

⁽²⁾ וזה חס כנוי הפועל מחובר אל הפעל כמו ישאני, אשר כש אחי, ראני, אשר
ראח אחי מה שזין בן דעני וגאלי אשר הכניי הוא יחס הפעל ולא הפעול, ואין
מלת בשובני (יחזקאל טו ז) יולא מדרך ההקשה, כמו שחשבו אחרים, כי לדברי
ר' יונה נצונו הוא פועל יולא כמו נצונו אחי כמו שכתב לקמן בסוף הפרק
וראה רד"ק שם שם.

⁽³⁾ וכן כתבו הרמב"ם (בראשית ג ככ; זמות ח ט) ור"י בן נלעם בספרו על חומות
הענינים: „וזמתי, כי יש נוסחיות של בבל כל טעמו [בדגוש] לשון יחיד
כאשר נאמרו נאלץ דגש יהיה לשון רבים כמו מנהג נון רבים אלהים יחננו ויברכנו".
ולכן נאלץ בחלמוד דבלי (מסכת לה) אל חיקרי טעמו אלל טעמו והגירסא ככונה,
ורש"י ותוס' בערכין טו והערוך והמעריך ערך נעל לא ירדו לעומק הענין וכבר העיר
על זה ר"ש מורלי במ"א פ' שלח לך.

בו יהיה הא נראית (ר"ל נמטיק) כמו אמרו על ביתה ועל שרה (מ"ב ח), וחניק
 את בנה (ע"ל ח כג), או ראה ויספרה הכינה וגם חקרה (ליוכ כח כו). ואפשר
 שירפו ההא הואת להקל כמו שנאמר עונה בה (נמדנר טו לח), בחטאה בשגגה
 (שם כח), ועברתו שמרה נצה (עמיס"ל) לבנות לה בית בארץ שנער (זכריה סוף ה').
 ובנוי הרבים הזכרים אשר אינם במעמד הדבק בשמות ובמלות המעם
 יהיה מ' כמו זאת עינים בכל הארץ (זכריה ו'), ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם
 (מיכה סוף ג) ויברך אותם (נראשית ח כג), להם לברם (ליוכ טו יט). ויהיה הכנוי
 הזה בנקבות נון. ואינו רחוק אצלי שיחנן לומר (גם ננקות) מלכיהם ועיניהם
 וראשיהם, וההקשה על זה באמרו ישפטו אותהם⁽¹⁾ (יחזקאל כג טה) וברא
 אותה בחרבותם (שם טז), ואת חלבה (ויקרא ח יו), ונטע גנות ואכלו את פריה
 (ירמיה כט כח) [ועשו גנות ואכלו את פריהם (עמוס ט יד), כקוף מנר כלהם
 (ע"ל כג ו), קצב אחד לכלהנה (ע"ל ז לו), לברכה (נראשית כח כח). — וכאשר
 יחבר הכנוי הזה בקבוץ יהיה הא ומם כמו אדניהם, גמליהם, עבדיהם וסוסייהם,
 פניהם, ואפשר שיהיה מם ואו כמו הרום שנימו בפיו (תהלים נח ז) רציתי שנימו,
 ישר יחזה פנימו (תהלים סוף יא), שפחיתו יכסומו (שם קמ י), שיחמו נדיבמו —
 כל נסיכמו (שם פג יג), כי כאשר הם מחסרים ההא מהכנוי הדבק ברכים ממנהגם
 שישמכו אל המם ו/ כאשר אהה רואה. ויש שעושים כזה גם כן בכנויים הדבקים
 במלות המעם ובשמות הנפרדים, כי הם אימרים אליהם, עליהם, פיהם, וכאשר
 יגרעו ההא יסמכו אל המם ואו ואומרים: או ידבר אלימו באפו (שם צ כה),
 הרם שנימו בפיו (שם נח ז), רציתי בפיו, עלימו יתעלם שלג (ליוכ ו יו).
 ואם ידבק הכנוי הזה בקהל הנקבות אשר בות⁽²⁾ יהיה הם כמו למשפחותיהם,
 שדותיהם, חרבותיהם; ואם החוסר ההא תוסף באו כמו ננתקה את מוסרותימו
 (תהלים ג) והיה קודם הואו מוסרותיהם. — ואם יחבר הכנוי הזה לפעלים
 ההולפים והעתידים יהיה מם כמו אם הרגם (תהלים עח לד) אל תהרגם
 (שם נט יג), יהרסם ולא יבנם (שם כח ט). ואפשר שיהיה מו כאמרו לכן
 ענקתמו גאווה (שם עו ו), יאחזמו רעד — יכסיומו — יאכלמו כקש (שמות טו)
 ובחרונו יבהלמו (תהלים ז ה).

ודע כי כנוי הפעול בו אם לאחד אם לרבים אם לזכר אם לנקבה, בין
 שיהיה העושה בו פעל או מקור יחנן בו שיהיה דבק ושיהיה נפרד; והדמיון בזה,
 כאשר יפול הפועל החולף לאחד שאינו במעמד או פועל הקהל שאינם במעמד
 על כנוי הפעול בו או בהם, יהיה הכנוי (והוא) בדבריהם על שני דרכים, או
 נפרד כאשר נאמר אשר דבר אתו אלהים (נראשית כח ז), כי כן צוה אתי
 (פ"ל יג ט), והקטיר אחם (ויקרא ז כ), צרר רוח אותה (הושע סוף ד), אשר
 נשא לבן אתנה (שמות לה כו); או מחובר כמו כל איש אשר נשאו לבו (שם כח),
 ושחטו פתח אהל מועד (ויקרא ג ז), וגאלו מיד חוק ממנו (ירמיה לא י), עברי

⁽¹⁾ ההקשה היא רק מן אותהם לכד אשר נאמרת בזה שלא כמנהג וכל הפסוקים
 סתמיים הם כמנהג כלל, וכן היא פעם נל"ז ופעם נל"כ לכן כתוב פריהם
 ופריהם, רק פעל עבר לנקבות כל לפעמים עם מם כמו שכתב רח"ט על ויגזרו
 (שמות ג יח) שלא תתעורר סמל עם כן הנוסף לעתיד, וכן כתוב ויגזרו (ש"ל ו י),
 סתמים פלגשים וימלחום עמר (נראשית כו טו), קצרים, ענדים (עזרי ו כח).

⁽²⁾ ר"ל בשמות נקבות אשר נרבים ואו מו כמו משפחות, שדות, חרות.

רמני (ע"כ יט כז) אכלני הממני בלעני (ירמיה נא לד), הוא עשנו (תהלים ק ג), אשר גאלם (שם קז כ), וראך ושמח בלבו (שמות ד יד), הוא עשך ויבנגך (דברים לז ו), ושנאה — ושלחה מביתו (שם כד ג). ויש שישימו כנוי האחד שאיננו במעמד הפעול בו הדבק בפעל החולף על שני דרכים, אם שיהיה לו לבדה כאשר כתבנו קודם לכן, כאשר נשאו לבו (שמות לה כא), נתנו אלהים (נלגזית לו ז), אשר לא דברו ה' (דברים יח כא) וזולתם; או שיהיה זה כמו וקראוהו אסון (נלגזית עד כט), שמח שמחהו (ירמיה כ טו), וצבי עריו לגאון שמהו (יחזקאל ז כ). אך בפעלים אשר למדיהם עלולות הם זה בלבד, כמו אשר צוהו (נלגזית ז ה), אשר לו הים והוא עשהו (תהלים לה ה), לאשר קנהו מאתו (ויקרא כ כד). וטועה מי ששם ההאין האלה למדין, כי למדי הפעלים העלולי הלמדיון לא תראה כל עקר, אבל אפשר שיהפכו יוד כאשר קרה בכי כך חסיה נפשי (תהלים נז כ), דליו שוקים (משלי כוז) בנחלים נטיו (נמדנר כד ו). וכנוי האחר שאיננו במעמד הפעל בו וכנוי הקהל שאינם במעמד הפעולם בהם וכנוי המדבר בהם או המדבר בו וכנוי המדבר או המדברים מחובר ומפורד בנפל פעל הקהל עליו, יהיה כאמרם במפורד והקטירו אותו בני אהרן (ויקרא ג ה), והביאו אותו (שם ד יד), ואכלו אתם (שמות כז לג), ונחמו אתכם (יחזקאל יד כב), והרגו אותו (נלגזית יב יב), ואמרו במחבר ארזים לא עממהו (יחזקאל לא ח), המה בנוהו (נחמיה ג יג), המה קרוהו (שם ג ג), אשר תלאום שמה (ע"כ כס יב), ולא הרגום (יהושע ט כו), אשר רדפום בו (שם ח כד), וכל סחום לא עממוך (יחזקאל כח ג), סבוני גם סבכוני (תהלים קיח יח), מדוע קראני אלה (ירמיה יג כב), ודים הליצני (תהלים קיט נא). ואם יהיה הפעל החולף הנופל על כנוי הפעול בו או בהם למדבר או למדברים יהיה כן על שני דרכים, אם נפרד כמו ועשיתי אתם לגוי אחד (יחזקאל לו כב), והוצאתי אתכם (שמות ו ו), וקבצתי אתכם (ירמיה כט יד), הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרכייתו אותו (נלגזית יז כ), ברכנו אתכם (תהלים קכט ח); ואם מחבר כמו כי הרהקתים בגוים וכי הפיצותים בארצות (יחזקאל יח י), אדבר דבר ועשיתי (שם יב כה), והשמותיהו לאות (שם יד ח) והבאותיהו בבלה (שם יז כ), ואני לא הכאבתיו (שם יג כב), ברכנוכם מבית ה' (תהלים קיח כה), עד אשר אם הבאנם (נמדנר לז יז), לא הכלמנום ולא נפקר להם מאומה (ע"כ כה ז), ולא עזבנוהו (דס"כ יג י), ואסרנוהו לענותו (זופטים יו ה), וברכתיה והייתה לגוים (נלגזית יז יו).

ואם יהיה הכנוי הפעול בו למדבר עצמו ויהיה מפורד תאמר הכיתי אותי, פצעתי אותי, ואם מחבר תאמר הכיתיני, פצעתיני, כאשר נאמר לי יארי ואני עשיתיני (יחזקאל כז ג) בתכור הכנוי. — ואם יהיה הפעל החולף הנופל על כנוי הפעול או הפעולים למדבר בו או למדבר בהם יהיה הכנוי גם על שני פנים, אם שיהיה נפרד כמו וקדשתי אתם (שמות כח טא), ורחצתי אתם (שם כט ד), וחטאתמו (?) [וחטאתו אותו (יחזקאל טג כ)], למה רמיצתי אתנו (יהושע ט כב); או שיהיה מחבר כמו ולא נטשתי (נלגזית לא כח), כי אם זכרתי (שם מ כד), הצום צמתי (זמריה ז ד), ולמה העליצתי (נמדנר כה), וכפרתי (יחזקאל טג כ), ואחא לא מצאתה (נלגזית לח כג). ובדבר עם הנקבה יהיה גם כן על שני דרכים, אם שיהיה נפרד כמו ותשחרי אותם (יחזקאל יז לג), ותשליכי אותי (יחזקאל כג לב) או שיהיה מחבר כמו ותתנים בהעביר אותם להם (שם יו כא), ותקחי את בני

רקמהך וחכמים — ונחתיהו — וחוכמים להם (עס יו יח). — ואם יחבר
 כנוי הפעל בו בפעל הנקבה החולף יהיה גם כן על שני פנים אם נפרד או
 מחבר. אם יהיה הכנוי לאחר אשר איננו נמצא במעמד יהיה על שני דרכים,
 אם שיהיה הכנוי שהוא נפרד ויהיה אות, או שיהיה מחובר ויהיה על שני
 דרכים, או שיהיה הו באמרם ומיכל בת שאול אהבתהו (ע"ל יח כח), אשר
 הרגתהו (זעפטיס ט נד), חהום רממתהו (יחזקאל לו ד), חיה רעה אכלתהו
 (נרשית לו לג) צרה החזיקתהו (ירמיה כ טג), גמלתהו טוב (עזלי לו יב), על
 צחיה סלע שמתהו לא שפכתהו (יחזקאל כד ז); או שתהיה ו בלבר כמו אמרם
 ולא שופחו עין איה (ליוכ כח ז), כאשר גמלתו (ע"ל ח כד), כי כלתך אשר
 אהבתך ילדתו (רות ד טו). ואם יהיה הכנוי לנקבה האחת אשר איננה במעמד
 חיה ה רפה כמו אמרו צרה וחבלים אחזתה (ירמיה טט כד), לו חיה רעה אעביר
 בארץ ושכלתה (יחזקאל יד טו), וידו חלקתה להם בקו (יעזיה לו י). והדיון בהא
 הואת להראות, וכבר עליהם. ואם יהיה הכנוי לקהל הזכרים שאינם במעמד יהיה
 על שני דרכים, אם שיהיה נפרד ויהיה אותם כאשר נאמר ובלעה אחם
 (צמדנר יו ל), או מחובר ויהיה ס כמו על בן נצרחם נפשי (תהלים קיט קכט),
 כי רחל גנבתם (נרשית לו לנ), אש שרפתם (יעזיה טו יד); ואם יהיה לאחר
 המדבר בו יהיה גם כן על שני דרכים, אם נפרד או מחבר, והכנוי הנפרד
 אותך בהנעת הכף בקמץ גדול ולנקבה כהעמדתה [א"י]. ואם יהיה הכנוי לקהל
 המדבר בהם יהיה אחכם כמו ושכלה אחכם — והמעטה אחכם (ויקרא כו כב),
 ולנקבה אחכן. ואלו היית מחבר היית אומר ושכלתכם והמעטתכם ולנקבה בנות.
 ואם יהיה הכנוי למדבר ויהיה נפרד, יהיה אותי, ואם יהיה מחבר, יהיה
 נזי כאמרו ששופחני השמש (ע"ל ח ו) ורוח נשאתני (יחזקאל ג יד), רוח אל
 עשתי (ליוכ לג ד).

וכן יבואו אלה הכנויים הפעל בהם עם הפעל העתיד על שני דרכים גם
 כן, או שיהיו נפרדים או שיהיו מחברים. ואם יהיה הכנוי לאחר אשר איננו
 במעמד או לאחת אשר איננה במעמד ויהיה נפרד, יהיה הכנוי שהוא אות או
 אותה, ואם יהיה מחבר יהיה על שלשה דרכים אם הו לזכר הא לנקבה ואע"פ
 שלא חיה האלף נמצאת במכתב או ה מעמדת בלבר, או שיהיה נו לזכר והוא
 הרוב ונה לנקבה, או שיהיה לזכר ו בלבר; אמר בהו לזכר ימצאהו בארץ מרבר
 (דברים לו י), וישערהו ממקומו (ליוכ כו כח), ישמרהו ויחיהו (תהלים טז ג),
 בכסף וכוהב יפהו (ירמיה י ד), הלמד נופלת מן יחיהו ומן יפהו והדומה להם
 בעבור רפיונה ועלילותה כאשר קדם מרבירנו בולתם. ינאלתו חשך וצלמות
 יבעתהו כמרירי יום (ליוכ ג ה), לרצונכם חוכתוהו (ויקרא יט ב). ולנקבה
 ואקדע את הממלכה — ואחנה לך (ע"ל יח ט), ויחקהו בבטנו (זעפטיס ג כח),
 וישנאה אמנו (ע"ל ג טו), בחצר אהל מועד יאכלוהו (ויקרא ו ט), וימצאה
 מלאך ה' (נרשית יו ז), או ראה ויספרה (ליוכ כח כז), ויציאה מחיקו (שמות
 ד ז) בהעמידהו (כנמיק). וזה הפעל, רצוני לומר ויוציאה, ויספרה אע"פ
 שהוא חולף בואו הפתוחה, אם תחסר ממנו הוא ישאר עתיד גמור; ועל הדרך
 הוה יחכן שנכנס והקטירו אותו בני אהרן (ויקרא ג ב) חולתו בפעלים החולפים
 אע"פ שהוא עתיד בואו השבאית, כי אם תחסר ממנו הואו ישאר חולף גמור. —
 ואמרו בנו לזכר פן יקראנו אסון (נרשית טז ד), אם לא אביאנו אליך (עס מד לנ).

אנכי אערכנו מידי חבשנו (זס טג ט), ה' יסעדנו (תהלים טז ד), ולנקה ואני
אתננה לכם (ויקרא כ כד), ומכה נפש בהמה ישלמנה (זס כד כז), ואם גאל יגאלנה
(זס כז יג), ונאמר בואו לבדה, וביום השמיני חתנו לי (שמות כג כט), וזו שמו
אשר יקראו (ירמיה כג ו), אויב ירדפו (הושע ח ג), ורשעו — חלכרו (זלזס
לכ ח), עוונותיו ילכדנו (משלי כ כג). אבל הנקבה בנקבה אשר כנוי הוחר שלה
הו בשני פנים, ר"ל בה וא ובה מעמדה.

ואם יהיה הכנוי לקהל אשר אינם במעמד ויהיה מחבר יהיה ס בלבד כמו
אל תהרגם (תהלים נט יג), ואב ערבות ישרדם (ירמיה כ ו), אל מחוץ למחנה
חשלוכם (נמנדר כ ג), לא תאכלום (ויקרא יז טג); ואם יהיה נפרד יהיה אותם.
[ואם] יהיה הכנוי לאחר המדבר בו או ליותר מאחד יהיה גם כן על שני דרכים
אם מחבר או נפרד; ואם יהיה נפרד ויהיה לאחר יהיה אותך, ואם יהיה מחבר
יהיה בך (והא) כמו ואעשך לגוי גדול ואברכך (נחלזית יב ג), יברכך ה' מציון
(תהלים קכח כ), יודוך עמים (זס טז ד), שפתי ישבחונך (זס טג ד) והרומה לזה.
ואם יהיה ליותר מאחד ויהיה נפרד יהיה אחכם ואם יהיה מחבר יהיה כם כאמרו
הוא יבא וישעכם (זעיה לז ד), יקומו ויעזרכם (דנניס לז לז). ואם יהיה כנוי
הפעול בו לאחר המדבר או ליותר מאחד יהיה גם כן על שני דרכים אם שיהיה
נפרד ויהיה לאחר אותי וליותר מאחד אותנו, או מחבר ויהיה לאחר נני בלבד
כמו אל תעלני בחצי ימי (תהלים קז כה), אל תמשכני עם רשעים (זס כז ג),
יאהונוי ימי עוני (חיונ ל יו). וליותר מאחד נני בלבד כמו יחינו מימים (הושע ו ג),
ה' יצילנו (מ"ג יח לז). ואם בא הכנוי הפעול בו עם פועל הפועל יהיה גם כן אם
נפרד כמו ה' יוצר אותה להכינה (ירמיה לז ג), ואח הלוים משרתי אחי (זס לז כג)
או מחבר כמו ואח הלוים הכהנים משרתי (זס כז), כה אמר ה' עשה (זס ג) קדוש
ישראל ויוצרו (זעיה טז יח), ונאלו ה' צבאות שמו (זס טז ו), כל יודעו מאחמול
(ז"ל י יח), העשו יגש חרבו (חיונ ט יט), וישכח ישראל את עשהו (הושע ח יד),
ונלוו דרכיו בזהו (משלי יד ג), אשר היית משקרו (נחלזית ט יג), ההא והואו
במלות האלה הם הכנוי כאשר בארנוהו בזולתם; המוליכך — המאכלך מן במדבר
(דנניס ח יו), ה' רעי לא אחסר (תהלים כג ח), כמעט ישאני עשני (חיונ לז כז),
אמרת אין ראני (זעיה טז י). ואם יתחבר בפעל הפועלה ויהיה נפרד, יהיה
אותי, אותה, אותם, אותך או אחכם. ואם יהיה רבך יהיה י או ו
או כ או כם או ס לבדה כמו ותשאנהו אמנותו (ז"ל ד ד), יועצתו להרשיע (זכ"כ
כ"ג כ"ג) ותגל יולדתך (משלי כג כה), חרשיש סוחרתך (יחזקאל כז יג), חפרה
יולדתכם (ירמיה כ יג), הובישה הורחם (הושע ו ז). ואלה הכנויים אע"פ שהם
מחבר אליהם כמבטא הם פעול בהם בענין.

והתחבר הכנוי הפעול בו בצווי יהיה אם נפרד כמו הורד אותם אל המים
(זופטים ז ד), ויבם אתה (נחלזית לח כ); או מחבר הניעמו בחילך והורידתו
(תהלים נט יג), והינקתו לי (שמות כ ט), ואכלה מצות (ויקרא י יג), הורדתו
אלי (נחלזית טז כז), לאמר תפשהו (ט"ז יג ד), השליכהו ארצה (שמות ד ג),
וקראנה באונינו (ירמיה לו טו), במה נשלחנו למקומו (ז"ל ו ז). ואם יהיה לפעל
שני פעולים, לא יהיה האחד כי אם נפרד בכל השערים האלה, כאשר נאמר
בצווי (חננו) חננו אותם (זופטים כז כז), ופירשו חנו לנו אותם. וכן אם יהיה
הכנוי הפעול (הוא) לפועלים עצמם לא יהיה כי אם (יהיה) מפורד גם כן כמו

וירעו הרועים אותם ואת צאני לא רעו (יחזקאל לד ח), ויראו שטרי בני ישראל אתם (שמות כ יט). והכנוי הבא עם המקור יהיה שני מינים, אם שיהיה כנוי הפועל או שיהיה כנוי הפועל האחד או יותר מאחד לא יהיה כי אם מחבר כמו בשלחי את חצי הרעב (יחזקאל כ יו), ובדברי אותך אמתת את פיך (שם ג כו), בדברם אל פרעה (שמות ז), בדברה אל יוסף (נחשית לו י), באמרם אליו יום ויום (לפטר ג ד), זבשחטם את בניהם (יחזקאל כג לו), בשנחתו את מעמו (תהלים לד ח); ואם יהיה כנוי הפועל בו יהיה על שני דרכים, אם שיהיה נפרד כמו לרשע אחה (ויקרא כ כד), לרשע אתם (דברים יב כט), בלדת אתם (נחשית כה כו), בהעביר אותם להם (יחזקאל טו כט), בשאת אחו (שמות כז ז), ובחור אחו (ש"ס נ כח), או מחבר כמו לא תאחר לשלמו (דברים כג כ), וה' חפץ רכאו (ישיע ג י), ועשית סירחיו לרשנו (שמות כו ג), ולא יכלו דברו (נחשית לו ד), לא תוכל עשהו (שמות יח יח) הראו והואו שחיהם לכנוי כאשר קדם מבארנו, וחכל להשקחו (נחשית כד יט), ולא יסף עוד לדעתה (שם לח כו), ולורחם בארצות (תהלים כו כו), לא מאסחים ולא געלחים לכלותם (ויקרא כו מד), ואם לרמוחני לצרי (דכ"ז יג) יוצר אותה להכינה (ישיע ג כ), אשלח אותם לשחתכם (יחזקאל ה יו), להבריאתכם (ש"ס נ כט) כלומר שחבריו עזמכם, לבלתי שלחם (שמות ט יז), הלהרגני אחה אמר (שמות נ יד), אל תאיו לנחמני (ישיע כג ד), וישבו להכעיסני (יחזקאל ח יז), קחם על זרועתיו (הושע יח ג) הוא כמו קחתם כענין קחת אותם, כי כבר אמרו ולקחת אתנו לעבדים (נחשית עג יח) והפירוד; ואמרו לקחתך לו לאשה (ש"ס כה ט) וחברו, וענינו לקחת אותך לו לאשה, ואינו כמו המעט קחתך את אישי (נחשית ל טו) כי הכף בקחתך את אישי סמוך אליה והוא כנוי הפועל והכף בלקחתך לו פועל בה. ואמרו לתת אתנו ביד האמרי (דברים ח כו) והפירוד, ואמרו למען תתם ביד (דכ"ז כה כ) וחברו וענינו תת אותם ביד; ואמרו עוד ולחתך עליון (דברים כו יט) כלומר ולחתך אותך עליון ואינם כמו בחתך לו לחם (ש"ס כג יג), לחתם למפלגות (יה"כ לה יג), כי הכף בחתך לו לחם סמוך אליה והיא כנוי הפועל וכן המס בלחתם למפלגות סמוך אליה גם כן והיא כנוי הפועלים¹. והמה יקברו — לשרחני (יחזקאל מד יו), בשוכני והנה על שפת הנהל (יחזקאל מז ז) פרושו בהשכתי, כלומר כאשר הושכתי, ובלשון הזה משחמש למחבור ולמחבר בבנין אחר, אומרים שבתי וראה תחת השמש (קבלת ט יח), ולא שבו אל ה' (הושע י י) וזה בלתי מחבר, ואמרו הנני שב שבוח אהלי יעקב (ישיע ל יח), ושב שבוחם (לפניה נ ז), בשב ה' את שיבת ציון (תהלים קכו ח), בשובי את שבוחם (ישיע לא כג), ופרוש הכל השבה וכבר בארנו זה באר היטב בס' השרשים מן החבור הזה והבאנו מופת על שגגת ר' יהודה במלות האלה², והראיה על אמתת דברינו בבשוכני אמרו ויולכני ושכני

¹ ולנו כי פירוש נתקן לו — נהיות שנתת לו, לתתם לפעילות — נהיות שנתת, כמו פירוש טוב תתי (נחשית כט יט) תת חיי, ופירוש כהולתם (שם יט יו) כאלה כוללת, ועיי' רש"י נחשית יט כח. והנה הכנוי ככל חלם הוא כנוי של הפועל וכן כנוי של לתתם הוא מוסק על הפועלים הם הלוים שנתפוק הקודם, ופירוש זה עיקר לפי מוכן כללון. ² כי לדעתו (ערך שזי) כל חלם הם ענין אחד ענין חקקט והנהגה וליכנס מתעשרים ואלה נהיות מ"ט ורד"ק שרש שזי וסם נהיות כדפוס ונתקם, ויכח לו לומר לפי סגרת ר' יונס בנתי"ל לפי סגרת ר' יהודה. ורד"ק הלץ נער ר' יהודה טעם דכתיב לא תנח יבמי, לנחמי עצמי, ולא העיר על דברי ר' יונס לקמן, רק מלים זריז"ו ואלה לטיל דף 112.

על שפת הנחל ואחר כך אמר בשובני, ואלו לא היה בשובני מחעבר והיה הכנוי לפועל, היה אומר בשובני, כי השני שערים על הדרך הוה הם נוהגים, ר"ל כי כנוי הפועל המחבר אל המקור יהיה יוד כאמרו בשלחי את חצי הרעב (יחזקאל ה יו), באמרי לרשע (שם ג י"ג) והדומה להם, וכנוי המדבר הפועל בו באשר (היתה) יהיה רבך במקור יהיה נ"י כאמרו הלהרגני אחתה אמר (שמות כ יד), אל תאצו לנחמני (ישעיה כג ד) והדומה להם; רק מלים מועטים וזרים בא בהם כנוי המדבר הפועל בו יוד בלבד, והם אמרו לא אבה יבמי (דברים כה ז) משפטו יבמני, כי הכנוי פעול בו, ואם יאמר כי הוא כנוי הפועל כמו וברברי אותך אפתח את פיך (יחזקאל ג כז) ויושם הפועל ליבמה, יהיה שקר, כי אע"פ שהיבם משער הסמוך [נ"א המצטרף] הפועל מיוחש אליו לכוז מכלתי היבמה כאשר נאמר ולקחה לו לאשה ויבמה. ויחכן שיהיה החפץ ביבמי יבם מקור ושחיה היוד נוספת ומהם אמרו ועשית מרעה לכלתי עצבי (דנ"ח ד י) משפטו עצבני, ומהם לחתי להלוך עמכם (נמדנר כג יג) משפטו לחתני, כי כמו הכנוי הוה לא יהיה כי אם לפועל כאמרו אשר לחתי לו בשרה¹ (ש"ח ד י) וכבר בארתי בספר ההשגה כי העקר בחת תחת, כי הוא מקור מן נתן על משקל גשח מן גשח, רק כי הנון אשר היא למד הפעל הוסרה להקל וזה לרוב השמוש בו, והיה המשפט בלחתי להלוך עמכם לחתני, החו הראשונה עין הפעל והפא מחסרת והנון הלאמר שלו והחו השניה נוספת למקור כתוספת החו בגשח ובקחת ובשבת וברדת והדומה להם ובחברות והעלות והגלות, יום ענות אדם נפשו (ישעיה נח ה) ואם לרמותני לצרי (דנ"ח יב יז) על דעת מי שישים החו נוספת, וכן היה ראוי להיות כנוי הפועל אחר הוספת החו בלחת נון ויוד כאשר הוא בואם לרמותני לצרי, ואלו היה הכנוי הוה נפרד היה ואם לרמות אותי כמו לצות אחי נגיד (ש"ח ו כח). בין והשכל.

ש ע ר י ח .

זכרון משפטי ואו העטוף .

כאשר תהיה ואו העטוף במלה גבוהה ר"ל מלעיל תהיה הואו והיא ברוב דבריהם קמוצה כאמרו הוציא להם ל"ו — קנה שמים ל"ו (נחלשית יד יח), צפנה ונגבה וקרמה וימה (שם יג יד), אני ואחתי (שם לא מד) אני והוא (שם מא יח), יין וקין (ירמיה ט יב), זהב וכסף (שמות כה ג), שור וכשב ועז (ויקרא ז כז), ועגל וכבש (שם ע ג), אחתי והם (נמדנר יו יו), עם גדול ורם (דברים ח כח), מה לי ולך (שופטים יח יב), מקור העיר והוצה (נמדנר לה ד), שלמה וצדק (דברים כה עו), מיום ההוא והלאה (ש"ח יח ט), ל"א ילך נא אחנו אמנו (ש"ח י"ג כז). ובמה שיעטף מן הפעלים וחיו את בניהם ויבני (זכריה י ח), כן הוא רוב דבריהם. ויש שיבא קצתם בשבא כאמרו ואחם אספו מן וק"ו וק"ו (ירמיה ע י), וגשים וישי וסרמים (שם מא יו), ויין וישי ובקר וצאו (דנ"ח יב יט), כל חלב שור וק"ב (ויקרא ז כג), עם גדול וי"ב ורם כענקים² (דברים כ כח).

¹ ראה לעיל 27 ועל מה כי ר' יונה לא שחזר בספוק לחתי להלוך עמכם עכ עטוף כדלענין שם על ר' משה כהנא.

² מן מה שאל הכיל רחוק מן הספוק עם גדול וי"ב ורם (דברים כ י) שחזר בקטן ותנאל, כדלענין כי בספרי ר"י היה גם כול וי"ב מנוקד בשו"א כמו בספוק כ"א וכן כול בספרים ישנים כמו שכתב ר"ל עמלני.

תהיה היאנו הנופלת על היור הנהה לחליפות (ר"ל להפוך כעמיד לעבר) תהיה פתוחה ולא תרפה. היור כמו ואכלהו ויכלהו (ירמיה סוף י), וייעדהו אנשי הבליעל (מ"א כ"ג). ואם תהיה היור מונעת בחירק או בזולתו והיה דין הואו להיות בשבא מוחל בה תשאר השבא כאשר היתה כאמרו ויעפי נערים ויעפי (ירמיה מ"ב), הן יבשו ויכלמו (תהלים ל"ד), ויהפכו ארץ (חיו"ט טו), ויבא כבשם (סנ"ד ז), וישבו בארץ ויסחרו אתה (נחלית לד כ"א). ואפשר שיניחו היור השבורה וירפיה ויעתיקו השבר אל הואו כאשר נאמר הן יעצר במים ויבשו (חיו"ט טו *), וישערהו ממקומו (ס"ז כ"א), וילל ארירי הצאן (ירמיה כ"ב לו). — ואם תפול ואו העטף על במף נעה באיוו תנועה שתהיה תקרא הואו והיא אלף נחפות כאמרו ומלאו פני תבל (ירמיה כ"ז), ומשמרתם הארץ (נחמ"ד ג' ל"א), ומחו גדלים וקטנים (ירמיה י"ז), ומת בהר (דברים ל"ב ט), ובאו ורגנו (ירמיה ל"א י"ג), ובא המלך דוד (ז"כ י"ז), ופגשו ציים (ירמיה ל"ד י"ד). על המנהג הזה נהג רבירים. רק המעט נאמר ראיתי רשעים קברים וביאי (קבלת ח' י), לבלתי חת יוצא וביא (מ"א טו י"ז), מן המלאו וביחה (ז"כ כ"ט), גפרית ומלח (דברים כ"ט כ"ג), ופיהו מבית לכתרת ויעלה (מלכים ז' ל"א), ומחו כל הצאן (נחלית לג י"ג), ברך אלהים ומח (חיו"ט ט), ומחה ממותי חלל (יחזקאל כ"ח ח) למען הזכירי ובשח (ס"ז סוף כ"ג). ואם ישכנו פה ויטנו (מ"ז ז' ד), חתו ובשו (ירמיה לו כ"ג), הקבצו ובאו (ס"ז ט"ז כ"ג). ואינני זוכר בעת ההיא שאחד מן הסופרים הוציא מן השער הזה מאומה, אבל ר' יהודה פסק הדין כי הואו הואת לא תקרא כי אם אלף נחפות ולא תקרא ואו כל עיקר. ורע כי כאשר יספרו על פעל [הבולף] אשר איננו במעמד (או אשר איננו במעמד החולף) יביאו ואו העטף הפתוחה על הפעלים העתידים ברוב דבריהם ויורה זה אצלם על החליפות וזה באמרים ויאכלו, וישחו, ויקומו, ויבא, ויאכל, וישח, וידבר ה', זה הוא מנהגם ברוב דבריהם. ואפשר שישנו המנהג הזה ויביאו ואו העטף אשר איננה פתוחה על הפעלים החולפים בספרם על אשר איננו במעמד כאשר נאמר ויבא המלך דוד (ז"כ י"ז), ובא ולן ושכב ארצה (ס"ז י"ז), ומלאו את המקום הזה (ירמיה י"ד), ואלו היה על שגרת דבריהם היה ויבא המלך דוד, ויבא ולן וישכב ארצה, וימלאו את המקום הזה, ויש שיהיה החבור בלי ואו לקצר כאמרים אדם שח אנש (דכ"ה ח) ושאר השמות ההם, ועוד שמש ירח (תנח"ך ג' י"א) חולתם הרבה. ומן העטף מה שיהיה בלא ואו גם כן ויאמר לו עטף הבאור, והוא כאמרו: ולאלה חטמאו כל הנגע בנבלתם (ויקרא י"ז כ"ד) ואחר כן עטף לבאר ואמר לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה, עד חם הדבר.

שער י"ט.

שער הסמיכה.

הסמיכה תהיה על שני דרכים אחד מהם סמיכה כמבטא והשני סמיכה בענין. והסמיכה אשר תהיה בענין יאמר לה יחס, כי כאשר יחם אדם אל מלאכה או משפחה או עיר כבר סמכתהו אליה. ואני עתיד ליהם למין הזה מן הסמיכה שער בפני עצמו (זע"ה כ"א). אבל הסמיכה אשר במבטא, כסמך מלה אל מלה לחבר אותה אליה, והסמיכה הואת הרבה פעמים היא משנה המלה. *

(*) וכתנודק נאשיו וכעלול כי לא מלאו כסמך סמך יחס כי חס נאשיו וסמך יחס.

הסמיכה מכנינה, אם שהשתנה תחלתה בלכר או סופו או שהשתנה תחלתה וסופה, ואפשר שלא תשתנה המלה בסמיכה אל השמות הנראים והשתנה בסמיכה אל הבנוים, ואפשר להיות בה הדבר בהפך. אבל השם אשר יקבץ ביוז ומס, ממו נופלת בסמיכה; ואפשר שישתנה תחלתו ואפשר שלא ישתנה, ואחרי עתיד לראות בשער הזה כל זה כאשר זכרתי לך בעזרה ה'.

ודע כי דהקשה והמשפט הנוהג שלא יכנס בין הסמוך והסמוך אליו דבר כי הסמוך אליו מהשלמות הסמוך והמה שניהם בשם אחד, אלא שלפעמים משנים המנהג הזה כמו שאמרו כל חשא עון וקח טוב (הוזה יד ג) והמשפט כל עון חשא; ואמרו הלא כנעה בה רוח הקדים (יחזקאל י י) ומשפטו הלא כנעה רוח הקדים בה; ונאמר וכיום הראות בו בשר הי יטמא (ויקרא יג ג) והמשפט וכיום הראות בשר הי בו יטמא; ונאמר מה טוב לכם המשל ככם שבעים איש בל בני ירבעם אם משל ככם איש אחד (זוטטט ט ג) והמשפט המשל שבעים איש ככם אם משל איש אחד ככם; ואמרו ויהי כנות עליהם הרוח (נמדנר יא כה) והמשפט כנות הרוח עליהם; וה' ישלמך טובה תחת היום הזה אשר עשיתה לי (על כדכ), שעורו תחת אשר עשיתה לי היום הזה; אחר שלח אחו נבחרדאן (יטטט ט ח) שעורו אחר שלח נבחרדאן אחו. ובכר הכשרנו באחר שלח אחו פנים אחרים וזה מעט בשמושם. ודע כי מה שהוא על רמיון

פָּעַל בשש נקודות או בחמש כי רובו לא ישתנו בהסמכו אל השמות הנראים כמו ארץ מצרים, דרך ים סוף (נמדנר יד כח), ספר החורה הזה (יחזקאל ח ט), שבת אפרים, ולא שבט אלוה עליהם (חיוז כז ט); על דרך הזה הולך רוב השער. ויש שישתנה קצתו בהסמכו בהשתנות הַיָּד באמרו יִצְחָקִי מִשְׁכָּבְךָ (זמות ז כח) ובהשתנות הַיָּדִים אלפין (דברים כח יז) אע"פ שלא נשתנה באמרו וכל פטר שגר בהמה (זמות יג יג), ובהשתנות זרע באמרו כִּי־רֵעַ גֵּר הוּא (נמדנר יא ז) אע"פ שלא נשתנה באמרו כִּי־רֵעַ גֵּר לִבִּי (זמות יא לא), ובהשתנות נטע ר"ל אמרו ועשה קציר כמו נִסֵּעַ (חיוז יד ט) באמרו נִסֵּעַ שְׁעוֹשֵׁיוֹ (יזטט ט כז), ובהשתנות בִּקְצִיר ובכפן (חיוז לג) באמרו ואוילים בִּקְצִיר לִב ימיתו (מזליי כז), ובהשתנות ולא נותר בל ירק (זמות י טו) באמרו יִרְקֵה רֹאשׁ (יזטטט לו כז). ואפשר שיהיה סמוך בלה רשא ירק לא היה (זס טו ז) אע"פ שהוא והרשא דבר אחד כאשר נאמר כירק עשב (נחלזית ט ג), הדרך בזה כדרך אמרם מישני ארמח עפר (דניאל יג ג) והאדמה היא עפר עֲצָמָי. ואפשר שיהיה וירק רשא סמוך טוב ארחת (יזטטט טו יז), על הדרך הזה מהסמיכה, אפס כי לא יהיה לנו בו או ² בי איננו משער ארץ. ואני המה על ר' יהודה אמרו (ספר הנקוד 185) כי לא ישתנה מן השער הזה בסמיכה זולת הכל הבלים (קהלת ח ג) ואחר כן אמר וזכור המלה הוא כי אינני יודע לה שנית; אבל ויכלו המים מן חִתְּפִי (נחלזית כז טו) לא נשתנה מסמו בסמיכה כי אם המס לכרה והוא אמרו (זס) ויקח לחם וחמח מים ² כאשר נשתנה הקוף מן מִלֵּךְ־שֶׁקֶר (יזטטט ט יז)

¹ ר"ל וירק דשא סמוך מן המוכרת ארחת ירק, ולו איננו משער ארץ כז נקודת. ² ורואנ"ע המתרנס ספרי ר' יהודה הזיג סס עליו בהבילו טעמח חמתך (חנקוק כ טו) וכן בשם נדורה ל"ז ונלמות ל"ח שבראוי תִּפְחָד ולוין מזה טענה עליו לדעת ר' יונס אל הכניסו נענין חמת תניינים כמו שכתב רד"ק בשלש חמש ויחס, ולכן כתב סה כי חמת לא נשתנה בסמיכות כי אם המס בלכה.

באמרו פֿלג לבנה (נחלצית ל לז) אע"פ שאמרו פֿלג חפארה (ירמיה נח יז) ולא שנו. ואשר לא נשתנה השער הזה בסמיכה, כי קצת מה שישתנה בסמיכה מן הרמיונים יהיה בהשתנותו על הרמיון הזה, ר"ל על רמיון ארץ, וכאשר היה הדבר כן היה ארץ ושערו ראוי אצלם שלא ישתנה בהסמכו אל השמות הנראים, והרמיון בזה אמרו בסמוך פֿשן בקצת המקומות פֿשן הכבשן (שמות יט יח), ואמרם בסמוך יִפֿל זכר (נחלצית יז יד) בקצת המקומות פֿלג לב וערל בשר (יחזקאל טז ט); ואמרם בסמוך פֿדי מאד (נחלצית יג ט) עם פֿדי עון (ישעיה ד), ובסמוך ירך ובחף (יחזקאל כד ד) פֿחף הבית (פ"ח ו ח), ירך המזבח (ויקרא ח"ח), ובסמוך פֿדי מזה (נמדנר כנ כד) יִפֿד אבניו (עלי כד לח), ובסמוך או פֿגיל (ויקרא כה כח) גול פֿגיל אח (יחזקאל יח יח), וחשב ר' יהודה כי לא ימצא על רמיון הזה, רצוני לומר מה שיהיה על פֿלג ובשיסמך יהיה על פֿלג כי אם ירך וכחף וגדר וגזל, והנה הברנו אנחנו אליהם ככד וערל ונכנס בהם עשן במקצת המקומות. ולא הנהגנו ערל לב וערל בשר וכבר עון מנהג ארץ אפים (שמות לד ו) וארך האבר (יחזקאל יג ג), מפני שמצאנום בהפרד יעיל זכר, כִּי מאד על משקל ירך וכחף ואחד כן ראינו אותם אומרים בהתחבר פֿלג לב וערל בשר, כבר עון על רמיון כחף הבית. ירך המזבח, ואמרנו שבניגם אחד אע"פ שבכבר אמרו ואני פֿלג שפחים (שמות יט) כי פֿדי פה וכבר לשון אנכי (שם ד י) על העקר. ואינו רחוק להיות פֿלג לב, כבר עון משער ארץ ובעבור זה לא נשתנה בהסמכו, כי איננו דבר נכרי שיהיה מדרבירם במלה אחת על פֿלג משקל ירך וכחף יִפֿל על משקל ארץ, כי כבר אמרו פֿחף מרעהו צריק (עלי יז כו) ע"מ ירך וכחף ואמרו עוד גדול פֿחף מאד (ישעיה נו יז) ע"מ ארץ ושניהם שני תארים בלתי סמוכים בענין אחד; וכן יחבן עוד לאמר בעלה פֿשן באפו (ש"כ כנ ט) ובכפֿשן הכבשן (שמות יט יח), ר"ל שהם שני רמיונים כלשון אחת לרבר אחד ושבעשן הכבשן משער ארץ ושעלה עשן באפו כאשר יסמך יהיה פֿשן העיר (יהושע ח כ) על עקרו ושערו. ורע כי אין אנחנו מוחים על המשורר שנות מה שהוא על רמיון ארץ בהסמכו אל שם נראה, כי כבר מצאנו הרמיון הזה משתנה במקרא במקומות רבים בהסמכו אל השמות הנראים כאשר הקדמנו לזכור; ועל הסברה הזאת אמר המשורר והוא מר יצחק בן מר שאול זכרנו לכרכה

קרב לבי וכליות מתימים לשעשועי לרעי הנעמים

וסמך והקרב והברעים (ויקרא ח יג) אל שם נראה וישה. וכבר אירע בבית הזה דבר נפלא ראיתי להעמיד עלי, והוא שרוב הגורסים אחו גורסים סגור לבי וכן ימצא ברוב הספרים וכן הייתי אני גורס אותו מפי זולתו, וכאשר קראתי השיר הזה לפני אומרו בזמן הבחירות השיב אלי קרב לבי ואמרתי לא ראיתיהו בבל הספרים כי אם סגור, אם כן מאין נכנס השנוי הזה? והגיד לי ז"ל כי שבח בשיר זה יעקב ובניו* וששלח אותו לו מארצו אל קרובה וכו' אל המשכת ור' יהודה בן חנינא ור' יצחק בן בלפון המשורר אצלו והיה קשה בעיניהם השתנות והקרב והברעים בהסמך (ורצו) וראו להמיר המלה בסגור על דרך התקון

(*) והוא לדעת מונק בהערותיו (דף 79) ר' יעקב בן גו סמך בקבלת כר"ל וכו' ולפי שזכר עושה לדקות עם העניינים אשר היו תגילים לסמוך על שולחנו כמו שכתב הרמב"ם קרלו ר' יונה בכניו אלאנזאל טע שחמר כעמקם העברית אשר למכניו.

והפסידו הענין אמר לו, ונכתב השיר בקרטבה על השנוי ההוא וההמרה. וספר לי ר' יצחק בן סהל התלמסאני נ"ע, כי ראה במצרים אנשים מאנשי הרקדוק תופסים על המשורר בדבר הזה והיו חושבים עליו כי אמרו בעבור שהיה חושב כי מה שאמר הפסוק יָקָרְךָ לְבוֹ (תהלים נה כג) מענין והקרב והברעים והמשורר נקי מכל אשר חשדוהו בו. וכאשר יסמך שער ארץ אל הבנויים ישחנה כאמרך ארצי ארצו ארצך ארצם קברי קברו קברך קברם וכן כל השער. — ומה שיהיה דמיון

פָּעַל בשני קמצין מלרע כמו שלל ועשן ובקר וחלב הוא משחנה בהסמכו על השמות הנראים והמכונים, כאשר נאמר ואכלת את שְׁלֵל אויבך (דברים כ יד), עשן העיר (יהושע ח כ), בקר זבח השלמים (נמדנר ז פח) ודי חלב עזים (משלי כו כז), ויעל עשנו (שמות יט יח), כה יעשה, לבקרו (ע"ל יט ז), ואת כל שללה (דברים יג יז), שחיתי ייני עם חלבי (ע"ל ה); ונאמר בסמוך נקם אקח (ישעיה מו ג), ואנקמה נקם אחת (זופעים יו כח), פרושו ואנקם מהם נקם אחת משתי עיני, ואמרו אחת הוא סמוך אליו, ר"ל שנקם נסמך אליו ואחת עוד סמוך בענין אל אמרו משתי עיני, ואיננו חבנית (סס תלר מוסס על נקם) כאשר חשבו אנשים לשתי פנים, אחד מהם כי נקם לשון זכר, ואין מוציאים חבניתו בלשון נקבה, והשנוי שהוא סמוך במבטא כסמיכת נקם בריח (ויקרא כו כה), ואין לדבריהם פנים להחזקן אלא אם נבקש להם תחבולה שננהיג נקם אחת מנהג מה שנסמך מן המספר בעדם אל הספור כאשר אתה עתיד לראות כמהו בשער הזה, ועם זה הוא ענין חלש, עם שנקם לשון זכר כאשר אמרנו. — ומשער שלל אצלי אמרו אריתו מורי עם גִּשְׁמִי (ע"ל ה ג) כי אם היה סמוך וקנה גִּשְׁמִי (שמות ל כג) היה גִּשְׁמִי בקבוץ הבית בקמץ כמו קדש. גִּישִׁי ושרש שרשי; ואם היה סמוך וקנמן גִּשְׁמִי (סס) היה גִּשְׁמִי בשכר הבית כמו קבר וקברי או בפתחה: כמו שמו גִּשְׁמִי, אם בן הוא סמוך גִּשְׁמִי על רמיון שלל ודבר, חאמר כהם שְׁלֵלִי, ואת כל שללה (דברים יג יז), כן יהיה דברי (ישעיה נ יא). ואפשר שיהיה בשמי נמלט משער ארץ ובא זר, כאשר נמלט עוד וסגר יְלִיד (סס כו כ) אשר היה משפטו להיות כמו ויקב הי בְּלִדְתִּי (מ"ב יג י) והוא שבעבור שהיה שער ארץ ושער שלל שלשים היה קל עליהם להוציא כל אחד מהם אל חברו במלת ידועות כאשר יצא בשמי ורלחך משער ארץ אל שער שלל ויצא ענף משער שלל באמרו עֲנַפְכָּם תַּחֲנוּ (יחזקאל לו ח) אל שער ארץ, כי ההקשה היתה שיהיה על רמיון ואסף שְׁלֵלִים (ישעיה לג ד) ובא על רמיון ארצכם שממה (סס זא). ומשער שלל עוד זהב נהר וקהל ורעב ואינם נמלטים משער שער וארץ כאשר חשב ר' יהודה, כי שער משער ארץ כאשר בארנו קודם זה (105) כי הם משתנים בהסמכם בהשתנות שלל, נאמר מנהר מצרים (נרלזית טו יח), וזהב הארץ (סס ג יג), ולמה הבאתם את קהל ה' (נמדנר כג). ומה שהוא על פָּעַל מלרע ויהיה עלול הלמד כמו יְלִיד נרף (ויקרא כו לו), על החזה (סס זל), שרה, קנה וסוף (ישעיה יט ו), נוה משלח (ישעיה כו י), הוא משחנה בהסמכו אל השמות הנראים, נאמר והנה, יְלִיד ויח (נרלזית ח יא), חזה והנופה (שמות כט כ), בְּיָדֶיהָ פִּלְשְׁתִּים (ע"ל ו ח), קנה המדה (יחזקאל ט ה), בנוה שלום (ישעיה לג יח), נוה רעים (ירמיה לג יג). ואם יסמך אל בנוי האחד אשר איננו במעמד או האחת אשר איננה במעמד לא ישחנה, נאמר לא יכל יְלִיד (יחזקאל טו יג), איש שדרו

(נרצחית מן כ), ואח נורו (ע"כ טו כה), ירכה וקנה (שמות כה לא) ואורעי מקנה חשבר (חיון לא כנ), משפט ההא להראות. וכן אם יסמוך אל כנוי האחד המדבר לא ישחנה גם כן כאשר נאמר את שדי אשר בענחות (ירמיה לג ז), והוא הדין בהסמכו אל כנוי המדברים. ואם יסמוך אל כנוי הרבים אשר אינם במעמד ישחנה כאשר נאמר יהיה ימים (יחזקאל לד יד), על נהון (ירמיה כג ג). ואם יהיה הרמיון הוה מן הנמלט מן העלה (ר"ל אם כלמד חיונה עלולה) כמו זקן ושבע (נרצחית כה כח), וחחקע את היחד (שופטים ד כח) יאמר בהסמכו אל השמות הנראים? ביתו (נרצחית כד ז), שבע רצון (דברים לג כג), את יחד האהל (שופטים ד כח), חצר המשכן (שמות כו ט), ערל שפחים (ס ו י), כבד פה וכבד לשון (ס ד י), על זה הדרך השער מהשחנות על התאר הוה, כי אם מלים מעטים באו זרים, נאמר בהסמך ירך וכתף (יחזקאל כד ד) וגדר מזה (נעדר כד כד) או בגול (ויקרא כ כח), ויד המזבח (ס ח יא) וקף הביח (מ"א ו ח) וקף אבניו (מ"א כד לא), וקף את (יחזקאל יח יח); ואפשר שיהיה כמוהם ערל לב וערל בשר (ס ט ט), כבד עון (ישעיה ח ד), ואפשר שלא ישנו הרמיון הוה בהסמך כמו שאמרו ועפו בכתף פלשתים¹ (ישעיה יח יד). ומשער ירך וכתף אצלי אמרו על כן קראו שמה אצל מצרים (נרצחית כ יח) כי שמשו כלשון זה באבל בשש נקודות על רמיון ארץ, כאשר נאמר אבל כבד זה (ס) ושמשו עוד באבל על רמיון ירך וכתף, אלא שלא שנו אותו באמרם אצל מצרים והוא סמוך, כאשר לא שנו ועפו בכתף פלשתים והוא גם כן סמוך; ובזה עור גדול על סבור קר ל לב וערל בשר שני בנינים ושערל לב וערל זכר איננו סמוך, אבל הוא משער ארץ אשר לא ישחנה ממנו כי אם מעט, כאשר אבל כבד ואבל מצרים שני בנינים. ולשון התלמוד הלשון הוה, ר"ל לשון אצל מצרים בבלחי הסמיכה גם כן בגרסת הכמי ארצנו, „בשחכיהו אבלי“ (מועד קטן יח²). — אך בהסמך הרמיון הוה אל הבגדים אמרו תחת ירכי (נרצחית כד ז), ירכה וקנה (שמות כה לא), פרץ גדרו (ישעיה ח ה), כתפי משכמה תפול (חיון לא כנ). וכבר באו ארבע מלות על פועל מלעיל ממה שעינו אות עלה ונהגו בהסמכם מנהג זר גם כן, והמלות ההם הם: יחשב על משכבו (תהלים לו ה). ויבחר אתם בתוך (נרצחית טו י), לא תעשו עול (ויקרא יט טו), מוח וחיים (מ"א יח כח), ונאמר בהסמכם בלחך רבולחך (יחזקאל כח יח), אל תיד הים (שמות יד כג), אחרי סית אישך (רות ז א). אך און איננו זוכר אותו נסמך אל שם נראה, אבל בהסמך השמות האלה אל הכנויים אמרו וישב עליהם את אונם (תהלים לד כג), מחשבות אונך (ירמיה ד יד), כל אשר בחוכו יטמא (ויקרא יח לג) בעולו אשר עשה (יחזקאל יח כו). ומה שהוא על

¹ וכתב בן תשרי, הניחו המכלול דף קסו, כי נא בן מפני פה פלשתים, ר"ל נא מוכרת להפסיק מעט שלא יכולע פה כתף עם פה פלשתים.
² מזה מלה ג"כ שהמנהג היתה מנוקדת ציני הסמך וכן כתוב בהקדמת טענה אפוד (סוף הדרך כח), ולזה תמצא כל ספרי המנהג הקודמים כתובים עם הנקוד והסמכים ונפ' כ"ו כתב וכבר תביני אל כל זה מה אצלינו במצוות מדויקות ומנוקדות שנכתבו זה סביב לשל מלות שנה בבקעה חמאר, וכן הרשנן נעמן מנות כה כתב וכן במצוות הקדומות המנוקדות ו'.

פָּעַל מִלְרַע כְּמוֹ לִבִּי עָקַשׁ (תְּהִלִּים ק"ד), לְשַׁעַר הַצְּהוּב (וִיקָרָא י' לו'),
צָלַע אֶל צָלַע (יִחוּקָאֵל מ"ו), וְאֵין עִמּוֹ אֶל זִקְרִי (דְּנָרִים ל"ג י"ג) יֵשׁ מִמֶּנּוּ מָה
שֶׁלֹּא יִשְׁחַנְהוּ בְּהִסְמָכוֹ אֶל הַנְּרָאָה כְּאִשֶּׁר נֹאמַר אֱלֹהֵי נֹכַח הָאָרֶץ (דְּנָרִים ל"ג י"ו)
וְהִי נֹכַח מִלְעִיל כְּעֹבֵר קִרְבָּהּ לָמָּה שֶׁהוּא מִלְעִיל רְצוּנִי לִמּוֹר הָאָרֶץ¹). וְיֵשׁ
מִמֶּנּוּ מָה שִׁישְׁחָנָה כְּאִשֶּׁר נֹאמַר בְּהִסְמָךְ לִבִּי עָקַשׁ כְּלִבִּי דְּוִיד אֲבִי (מ"ט י"ד ד'),
לִבִּי אֲנוֹשׁ (תְּהִלִּים קד"ט), וּבִסְמוֹךְ לְשַׁעַר הַצְּהוּב וַיְחַל שִׁשְׁרִי רֵאשׁוֹ (זֹפְטִיִּים ו"ב),
אֵת שַׁעַר רֵאשׁ נִזְרוֹ (נְטִלָּה ו' י"ח); וְהוּא יִשְׁחַנְהוּ גַם כֵּן בְּהִסְמָכוֹ אֶל הַמִּכְנָה כְּמוֹ
שֶׁנֹּאמַר עֲנִיבִימוּ עֲנִיבֵי רֵאשׁ (דְּנָרִים ל"ג ל"ב), וְשַׁעֲרָה לֹא הִפֵּךְ (וִיקָרָא י' ד'), יִגְלַח
אֵת כָּל שַׁעֲרֵי (ז"ס י"ד ט'), וְשַׁעֲרָךְ צִמַּח (יִחוּקָאֵל י"ח), אֵךְ שִׁשְׁרִי כַּעֲדֵר הָעוֹיִם
(ז"ס ד' ה') הוּא סְמוֹךְ שִׁשְׁרֵי מִלְעִיל כְּמוֹ וְשַׁעַר הַרְגָּלִים (יִצְחִיָּה ז' כ') אֲלֵא שִׁשְׁרֵי
לֹא נִשְׁחַנְהוּ כִּי שַׁעֲרֵי לֹא יִשְׁחַנְהוּ בְּהִסְמָכוֹ אֶל הַשְּׁמוֹת הַנְּרָאִים וְהוּא הִפְרֵשׁ אִשֶּׁר
בִּינֵיהֶם וְלֹא הִיָּה לִבְבֵּי שְׁלֵם (מ"ט ט"ו ג'), אֲבָל עַל צָלְעוֹ הָאֲחָת (זְמוֹת כ"ה י"ג)
הוּא סְמוֹךְ וְיִצְחִיָּה הַמִּשְׁכָּן (ז"ס כ"ו כ') אִשֶּׁר הוּא מִשְׁעַר אֶרֶץ וְהוּא עַל דְּמִיּוֹן
אֶרֶצוֹ. — וּמָה שֶׁהוּא עַל

פָּעַל מִלְעִיל כְּמוֹ קֶרֶשׁ וּבִקְרִי וְשֶׁרֶשׁ וְחֹדֶשׁ אוֹ פָּעַל בִּפְתָחוֹת הָעֵינַן כְּמוֹ
חֹאֵר וְרִמַּח וּכְבַּע — כִּי מִצָּחִי כּוֹבַע [בְּקִצָּת] הַמְקוּמוֹת מִלְעִיל וּבְקִצָּתָם מִלְרַע
(לְעִיל דף 104) — הַדְּמִיּוֹן הוּא לֹא יִשְׁחַנְהוּ בְּהִסְמָכוֹ אֶל הַשְּׁמוֹת הַנְּרָאִים. כְּאִשֶּׁר
נֹאמַר לְחֹרֶשׁ שְׁנַיִם עֶשֶׂר הוּא יִצְחִיָּה אֶדֶר (אֶסְתֵּר ח' י"ג), וּבִיִּשְׂרָאֵל לִבְכֹּךְ (דְּנָרִים ט"ה),
שֶׁרֶשׁ (יִצְחִיָּה י"ז י'), וְכּוֹבַע נִחְשָׁח (ז"ס י"ז ה') וְכּוֹבַע יִשְׁעוּהָ (יִצְחִיָּה נ"ט י'), כַּחֲאֵר
בְּנֵי הַמֶּלֶךְ (זֹפְטִיִּים ח' י"ח) בְּפִעַל כְּפִיּוֹ נֹקֵשׁ רִשְׁעִי (תְּהִלִּים ט' י"ז). וְאֵם יִסְמָךְ אֶל
הַכְּנִיִּים יִשְׁחַנְהוּ וַיֹּאמֶר שֶׁרֶשִׁי פָּחוֹחַ (אִיּוֹן כ"ט י"ט), חֹדֶשׁהּ וּשְׁכָהּהָ (הוֹשֵׁעַ נ' ג'),
טִרְחַכֶּם וּמִשְׁאֲכֶם (דְּנָרִים ח' י"ג), מָה יִצְחִיָּה (ז"ס כ"ח י"ד) בְּהַעֲתִיקָהּ הַקְּבוּץ בְּמִלָּה
הַזֹּאת אֶל הָאוֹת הַגְּרוּנִית כְּאִשֶּׁר בֹּאֲרֵנוּ בְּזוֹלַת הַשַּׁעַר הַזֶּה²) (לְעִיל דף 89) וְכֵן
רַמְחֵי וְרִמְחוֹ בְּקִבוּץ הָרִישׁ, כִּי הַקְּבוּץ הוּא דִּבְכָּ בִּשְׁם בְּרוּכַת בְּהִסְמָכוֹ וּקְבוּצוֹ;
בְּהִסְמָכוֹ כְּאִשֶּׁר אֲחָהּ רֹאֵה, וּבְקְבוּצוֹ כְּאִמְרָם יִצְחִיָּה, בְּקִרְשִׁים לֹא יֵאָכֵל (וִיקָרָא
כ"ד ד'), כִּי בִּאֲהֻלִּים הִשְׁבּוּ (יִרְמְיָה ל"ה ז'), חֲמָרִים חֲמָרִים (זְמוֹת ח' י') בְּקִבוּץ חֲמָר
מִים רַבִּים (חֲנֻקָּה ג' י"ד), וַאֲפֹשֶׁר שִׁיפִּילוּ הַקְּבוּץ הוּא מִן הַקְּבוּץ (ז"ל"ר) לְהַקֵּל כְּאִשֶּׁר
לֹא חָהִיָּה הַפֹּא גְרוּנִית, כְּאִשֶּׁר אִמְרוּ וְחֹכְמָתִי יִצְחִיָּה (תְּהִלִּים ע"ג י"ד) בְּקִבוּץ בָּקָר.
וַאֲמָרוּ בְּקִבוּץ אִשְׁכָּל הַכֶּפֶר (ז"ס ח' י"ד) יִצְחִיָּה (ז"ס ח' י"ג), וַאֲמָר בְּפִעַל כְּפִי
(תְּהִלִּים ט' י"ז) רַב יִצְחִיָּה (ז"ס כ"ג), וַאֲמָרוּ בְּקִבוּץ דָּחַם גְּהוּלֵי רַחֲמִים (תְּהִלִּים
ק"ד ד'), וַאֲמָרוּ יִצְחִיָּה וְהַמְגָּנִים (נִחְמִיָּה ד' י') בְּקִבוּץ רִמָּח, אֵךְ כְּאִשֶּׁר סִמְכוֹם אֶל
הַבְּנוּיִם אִמְרוּ רִמְחֵיהֶם וְקִשְׁתֵּיהֶם (ז"ס ז') בְּקִבוּץ עַל הָעֵקֶר עַל דְּמִיּוֹן חֲרָשִׁים
וּמְעוֹדֵיכֶם (יִצְחִיָּה ח' י"ד). אֲבָל אִמְרָם יִצְחִיָּה מֵאֵל (אִיּוֹן כ' כ"ט), יִצְחִיָּה הַחֲלִיקָה
(מַזְלֵי נ' י"ו) אֵינֶנּוּ רְחוֹק שִׁיְהִיָּה זוֹלַת וְחֲגוּר יִצְחִיָּה (אִיּוֹן כ"ג כ"ח) ד"ל שִׁיְהִיָּה קְבוּץ
אִמֵּר עַל מִשְׁקַל קֶבֶר, אוֹ קְבוּץ אִמְרִיָּה כְּאִשֶּׁר קְבָצוּ שְׁנָה עַל שְׁנַיִם וּמִלָּה
עַל מִלִּים אֲלֵמָה עַל אֲלֵמִים; וַאֲיֵנָּה רְחוֹק גַּם כֵּן שִׁיְהִיָּה קְבוּץ וְחֲגוּר יִמְרָא בְּחֹסֶר

¹ הוּא שְׁחַר כְּנִמְטָךְ כְּאִלּוֹ נֹאמַר חֲלָבִי נֹכַח זִקְרִי חֲלָרָךְ (ר"ק נִמְכָּלוֹ קס"ד).
² וְכִנְיֵי מִנְטֵל הִנֵּי הַרְאֵנוּן שְׁחַמְנִי ז"ס נִנְיֵן לְרִחְקָהּ כִּי כּוֹנֵנוֹ כְּעִתְמָתָהּ הַקְּבוּץ
ר"ל ח"ק חֹל הַחוֹת הַגְּרוּנִית וְכֵן כִּתְּחַ לְקִטְּן שַׁעֲרֵי ז"לֵה אֲבָל חוֹת אִשֶּׁרִּים זִנְחָה
לְהִיּוֹת חֲטָף וְחֲתִירָה חוֹת גְּרוּנִית זֵהִם מְעַתִּיקִים הַחֲטָפוֹת חֹל הַחוֹת כְּגְרוּנִית וְעִנְקָדִים חֹתוֹת
חֹזֶר כְּעִתְמָתָהּ הַחֲטָפוֹת מִנְטֵל נִקְטָץ גְּדוֹל כְּמוֹ טַח חֲלָרָה.

ואו המושך, והוא יוחר ראוי אצלי כי לא מצאנו אמר על משקל קבר. וזה הוא דברי גם כן בנחלת אמרו מאל ר"ל שחסרו ממנו ואו המושך¹ כאשר חסרו ואו יבסר גמל (ישעיה יח ה) מן יחמם כגפן קפרי (ליוט טו לג) וכאשר חסרו ואו נכח השלחן (שמות כו לה) מן נכחו חתנו (שם יד ז), כי נכחו יצא (יחזקאל טו ט), וכאשר חסרו ואו חזק ממלכות (חגיגה כג) באמרם ה' חזקי (תהלים יח ז), ואו כפר מן כפרים, ואו בקר מן בקרים כאשר אמרנו לפנינו. ועל זה הולך השער בנפול הוא מן האחר בהסמכו אל הכונים. ומן הקבוצ עור בהסמכו אליהם ולהמירה בקמץ ברוכ, אלא מה שבא ר' מזה (נ"א שנמלט מזה) בהמלט יפגלי לא יתן לו (ירמיה כג יג) כי הוא סמוך, כי פגל פעל בימיכם (חנניקו ח ט) והיה משפטו להיות כמו הגיח בכל פגלד (תהלים קמג ה); ונמלט מן המנהג הזה (בלשוננו כל) כאשר בא זר מן הדמיון הזה בלשוננו כולו יחזקאל מבני אדם (ישעיה כג יד) והמשפט להיות כמו מה תארי (ש"א כח יד), אך בהסמך הרכים אל הכונים אי אפשר שלא יפול הוא ויעמר הקבוצ.

ומה שיהיה על דמיון פועל ממה שהוא עלול הלמר, ישחנה כסמכו אל השמות הנראים כמו כאשר חשחנה ימי ע"י (ליוט ל יו) באמרו אם ראה תראה קפ"י אמתך (ש"א ח יא), והיא ההקשה בחולי ובוולחו כמוהו, והיה זה בעבור שהם משנים זה פעמים בשאינו סמוך להקל, כאשר נאמר גם כל תלי (דמיוס כח כא), ראה עני (חגיגה ג); ומן המין הזה על י"פ חכמתך (יחזקאל כח ז) וחסרו הקבוצ ממנו להקל. וכאשר יסמכו פגל אשר הוא מלרע, לא ישנוהו, נאמר חזו משה (שמות יח ט), אני חתך יתרו (שם ו), ויחזק בו חתנו (שופטים יט ד), נשאר החלם בחתנו ולא נשחנה. וכאשר יסמכו

פועל הקמץ מלרע כמו אוצר וגורל וחוחם לא ישחנה בהסמכו אל נראה או אל מכנה; נאמר איצ"ר ה' יבא (יחזקאל ו יט), יראת ה' היא אוצרו (ישעיה לג ו), גורלך הפיל בתוכנו (ש"א ח יד), אחה חומך גורלי (תהלים יו כ), וחוחם ברחמו (מ"א כח ט); ולא ישחנה גם כן בקבוצ כאשר נאמר גורלות, אוצרות, אל אוצרות שלג ואוצרות ברד (ליוט לח כח), ונשארה הוא בכל זה אע"פ שהשיג קצחן השנוי בנקוד², אלא שאמרו בקבוצ ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה יז ט) על יבלי מים (ישעיה מד ד) וחסרו ממנו הוא כאשר חסרו הקבוצ מתוכה לבקרים (תהלים עג יד). וכאשר יסמכו מה שיהיה על

פעל מלעיל מה שעינו אוה גרונית כמו שער ונחל ושערם אל שם נראה לא ישנו אותו ברוכ דבריהם, נאמר שער עירו (נחמיה לז כד), נחל מצרים (יחזקאל טו ד), ושער הרגלים (ישעיה ז כ), ועף ה' (מכה ז ט). וממה שנוהג המנהג הזה אמרו ולכלתי שפת מוסר (ירמיה יז כג) וכן ודעת קדושים (ש"א ל ג), ודעת אלהים מעלות (סוטה ו ו) הלא כגעת בה רוח הקדים (יחזקאל יז י) כי משפטו הלא כגעת רוח הקדים בה בסמוך געת אל רוח; אך וזהו ספר נוס (ישעיה כג ג) דעתי בו כי זה הוא בנינו קודם הסמכו על משקל רבש וחלב (ש"א ד יא). וכבר תפשו על המשורר באמרו

עדי נעל רגלי ומכנסי שרדי

ושנה בית חלון [הנעל] בסמכו אל שם נראה, והוא מן שער שער ולא

¹ ראה דברי הסגול לזפת יתר לרנ"ב"ע סימן ב.

² כמו חולר ה', שופר תרועה, כוכב חלבים, העין הפעל נפתח.

נשתנה; אבל טען המשורר מזהו פס"ר גוים ולבעל דינו לומר בפס"ר גוים מה שאמרנו אנחנו עתה כן. ואלו היה טוען בהתכן אמרו עדי נעל רגלי כמה שאמר הפסוק לבלתי קח"ה כסף (ט"ז יב ט) היה זה אצלי כמה שיחכן לומר בדרך השיר*); ובאור זה כי כבר בארנו קודם זה כי נעל ושער ושערם מכלל שער ארץ ושהאותיות הגרוניות הוציאים ממנו, ואמרנו עוד כי דעת וקחת והדומה להם משער שבת ולכת והוציאים ממנו האותיות הגרוניות (לעיל 126), ואמרנו ששבת ולכת על קצב ארץ ושדעת וקחת על קצב שער נעל והתדמו השערים כאשר תראה, וכאשר שנו קח"ה מוסר כסמכו אל שם נראה כאמרם קח"ה כסף והוא על משקל שער ונעל והדומה לו ביציאתו משער שבת ולכת כיציאת שער ונעל משער ארץ, אשר לכת ושבת על מקצבו, כן לא ימנע השחנות שער ונעל וחכריהם בהסמכם אל שם נראה כל שכן בדרך השיר, וזה דבר מבואר ונראה. והמבוארה שבטענות בהתכן עדי נעל רגלי וכמוהו בעת הרחק מה שאמר בפסוק יח"ה לא מוצק (ליוז לו יו) רום עינים יח"ה לב (מזלי כל ד) ושנה, וזאת ראייה מספקת. ואם יאמר אומר אם העברים משנים מה שהוא משער שער כסמכו אל השמות הנראים למה הכשר זה למשוררים בעבור הדחק במשקל ולמה לא תכשירוהו בדבור? נאמר לו מפני שלא נהג בשימוש העברים בו בשנוי, אך בא בדבריהם זר. —

וכאשר יסמכו ושער הרגלים (ישעיה ז ב), שער עירו (נחמיה לד ב) ושערם אל המכונה יאמר שפיר כעדר העזים (ע"ה ד ה), ולא יכילו גוים ועמו (ירמיה י), ויעמד הים מזעפו (יונה ח טו), וחלצה נעלו (דברים כה ט) ונהג בו מנהג ארץ. ואם יהיה סן הבנין הוה מאומה ממה שעינו גרונות מלרע הוא משער ש"ל והשתנה בהסמך כאשר נאמר יח"ה מצרים (נחמיה טו יח), וזהב הארץ (ס"ג י), קהל ה' (נחמיה יו ג). ומה שיהיה על

פעיל בקמצות הפא וקלות העין כפ"ד וצעיף ורביד הוא משתנה בהסמך כאשר נאמר יח"ה הוה (נחמיה טו ט), וחצר צעיפה (ס"ג לח יט). ואם יהיה דגוש העין כמו פסיש וספיר ולפיר לא ישתנה כאשר נאמר ולפיר אש (ס"ג טו יו), יח"ה הרועים (ע"ה כל ז), אבל יח"ה ישראל (ישעיה ח כד) יחכן לומר בו שהוא קודם הסמכו גם כן קל על דמיון הן גביר (נחמיה כו לו); ויחכן לומר עוד בו שהקלו אותו ושנוהו בהסמך בלכד כאשר עשו בחלמיש ר"ל אמרו מצוד החלמיש (דברים ח טו) אשר הקלו אותו ושנוהו בהסמך כאמרו ושמן החלמיש צור (ס"ג לז יג) וכאשר עשו עוד בלהות אחנך (יחזקאל סוף כו) ואמרו בלהות צלמות (ליוז כד יז), ועשו זה בהסמך מפני שהיה כבר עליהם להכביר בהם לאריכות השם, כי הסמך אליו מהשלמת הגסמך והכל שם אחר. ומה שיהיה על

פעיל חטוף היוד מלעיל כמו זית וקיץ ושית ואיל ועיט ושיש ישתנה בהסמכו כאשר נאמר ארץ יח"ה שמן (דברים ט ט), ובין חלכון (יחזקאל כו יח), מסכה יינה (מזלי ט ב), באיל האשם (ויקרא כ יז), שיחו ושמירו (ישעיה יז). ומה שיהיה על

פעיל דגוש כמו עור ופסח (ויקרא כה יח) אטר (זפתיס ג טו) דור עקש

(*) חלל כחליט טן סחר גויס אינכ טספקת לדעת הממנה אר לדעתו כול ע"מ רבש.

(דברים ל"ה) לא ישחנה בהסמכו; נאמר **עַל** (עליו י"ז כ), אטר יר ימינו (שופטים כ"ו); וכן לא ישחנה* גם כן למה שיהיה על **עַל** כמו בכר ואכר, כאשר נאמר **כִּי** זהב טהור (שמות כ"ה לט). ומה שיהיה על

פַּעוֹל ברגשות כמו **תִּינִי** ו**יִשְׁפֹּד** לא ישחנה, כאשר נאמר והנה חנור עשן (נחלית טו י), ולעמוד ברזל (ירמיה ח יח), אלוף נערי (ירמיה ג ד), אלופי ומיורעי (תהלים נ"ד). וכן לא ישחנה עוד מה שיהיה על

פַּעוֹל בשבר הפא וברגשות העין כמו בנור וצנור וכיור וקמוש כאשר נאמר **כִּי** נחשת (שמות ל יח), זכרי גביר אפרים (דבר' כ"ו ז). ומה שיהיה על **פַּעוֹל** כמו צינן (ירמיה כ"ו כו) ומי השילח (ישעיה ח"ו) לא ישחנה, כאשר נאמר קיטר הארץ בקיטר הכבשן (נחלית י"ב כח). ומה שיהיה על

פַּעַל בקבוצ הפא ורגשות העין ישחנה בהסמכו אל הכנויים בהסרו הוא ממנו והורות עליה הקמץ כאשר שנו ויטבלו את הכתנת (נחלית לו לא) באמרו ויפשיטו — את **קָנָתִי** (שם כג), פשטתי את כתנתי (ש"ס ה"ג) והוא ההקשה בבי את עול, **פָּגַלְי** (ישעיה ט"ג) ר"ל שהוא קודם הסמכו **קָבִיל** אבל בהסמך הרמיון הזה אל השם הנראה לא ישחנה. ומה שהוא על

פַּעֲלֵת כמו קטרת לא ישחנה בסמכו אל שם נראה כאשר נאמר קטרת סמים (שמות ל"ז), והשחנה בסמכו אל הכנויים כאשר נאמר ושמי יקפירתי (יחזקאל י"ו יח). ומה שיהיה על

פַּעֲלֵל כמו אזור ואבוס לא ישחנה בהסמכו אל השמות הנראים כאשר נאמר ואזור עור (מ"ב ח"ח) אבוס בעליו (ישעיה ח"ג), אטון מצרים (עזלי ז"ו), נשא אפוד כד (ש"ס כ"ב יח), עם אלון מצב (שופטים ט"ו). והשחנה בהסמכו אל הכנויים כאשר נאמר על אביסד (חייב לט ט); ואפשר שיהיה אבוסך קבוצ ובא בלא יוד כאשר בא מאיבי תחכמי מצותך (תהלים קי"ח) בלא יוד והוא קבוצ והם שנים הסרים במסורת, וכאשר ויבאני חסרך (שם ע"ח) קבוצ בלא יוד, וליה רכונותיה חסר", וכאשר היה העבר עיני — כדרכך חייני (שם לו) קבוצ בלא יוד, והמסורה עליו שלשה חסרין; ובא במסורת דברך (שם כה) חסר יוד כתיב הר מ"ג, וכאשר בא במסורת ירך (שם ל"ד) "חמשה חסרין". —

ומה שיהיה מן הקבוצין אשר הוא ים חפול ממו בהסמך ותשחנה תחלתו ברב, כאשר נאמר בקבוצ רמים קול רמי אחיך (נחלית ד"י), ובסמך מים, ממי המכול (שם ז"ו), ובסמך רועים, רעי צאן (שם ט"ג), ובסמך גמלים, מגמלי ארני (שם כ"ד י), ובסמך מגנים, מגני נחשת (מ"א י"ד כז), ובסמך שמהים כל שמהי לכ (ישעיה כ"ד) ונפלה המם והשחנה תחלתו, ובסמך יראים, יראי אלהים (שמות יח כ"א), דשנים, כל דשני ארץ (תהלים כ"ב ל), זקנים, זקני העיר (דברים כ"א ג), זקניכם ושוטריכם (שם כ"ט י), ובסמך החפצים ליראה את שמך (נחמיה ח"י) דרושים לכל חפציהם (תהלים קי"ח) ואזה עתיד לראות פרושו במקומו (סנינו סנלנע שם). ובסמך לבנים, נלכנה לבנים (נחלית י"ח) לא תגרעו מלבניכם (שמות כ"ט) ונפלה המם ונשחנה תחלתו (תחלת רבו). ויש שלא ישחנה תחלת הרמיון הזה כאשר נאמר ששחי רעתי (תהלים ל"ב כו),

* כונתו לא ישחנה דגשות העין אל הקלות לכל ישחנה קמלות העין בהסמך אל הפתחות כמו **כִּי** ו**כִּי**.

חפצי צדקי (זס כז), שכחי אלהים (תהלים יט ח). ויצאו זקניך (דברים כא נ) וקינינו וכל יושבי ארצנו (יסו"ע ט יא) רק חטאי ירבעם (מ"ב יכז), שני גרדי עוים (נחל"א כז ט), וזה היה טעם באמרו על לחיי עמים (ישעיה ל כח), ואפשר שידחקו המם אחרי נפלה בהסמך כאשר נאמר אילים צמר (מ"ג ד), סנים כסף היו (יחזקאל כ כח), באילים השערים (זס ט לח), שני טורים רמנים (מ"א טז טז), המשפט אילי צמר, סיגי כסף, באילי השערים, טורי רמונים, ודחקו המם אחרי נפלה בהסמך, וזה הוא הטעם באמרו וה' אלהים* (הצבאות ה' זכר (הסו"ע יו) שמשפטו להיות וה' אלהי הצבאות ה' זכר, וכמו זה אמרו במצולחים נחשת (דכ"א טו יט) להשמיע ברחק המם, ועור מים ברכים (יחזקאל טו ד) כי משפטו להיות מי ברכים כמו מי אפסים מי מתנים (זס ג), אבל דחקו אחרי נפלה על דעת שיש להם, כאשר ידחקו הערב גם כן הא הנקבה בקריאה אחרי נפלה. ויש שידחקו עוד כה מלה שלמה. ואל תחשוב עלי כי אני מביא דברי הערב ורעוים כלשונותם בספרי זה וכוולתו להחזוק בהם על דעות העברים, אך להראות הפתאים וזולתם מן המתחכמים אשר הם סבורים בעצמם כי הם יודעים ידם ערומים מן הדעת, כי זה אשר אומר שיחכן בלשון העברית יחכן גם כן בזולתה מן הלשונות.

אבל קבוץ הנקבה אשר בזה לא יפול ממנו מאומה בהסמך, אך היא משחנה; נאמר בסמוך וכל היחדה למשכן (זמות לח כ) כל יחידה המשכן (זס לח), ובסמוך יחידה לצאנכם (נמדנר לז כד) יחידה צאן (זס יו), ובסמוך כחית עשו לו (זמות לו ד) כחית האפוד (זס כז יב), ובסמוך וכל היחידה אשר הפרו (נחל"א כו טו) יחידה חמר (זס יד י); ונאמר ויחפר את בארה המים (זס כו יח) ולא שנה; ובסמוך ושדיך לאשכלות (ז"ס ז ז) שדיך באשכלות הגפן (זס ו ט) וכמהו אשכלת מררת (דברים לז לז) כי אשכלת סמוך אל מררת, כי כאשר זכר הגפן והענב ספר על אשכלתיו שהם אשכלת מררת לא אשכלת ענב ואין מררת הבנית לאשכלת כאשר חשבו אנשים וחרגומו אשכלות המררת כלומר מררות הדמים והם כיסי המרה האדומה, רצוני לומר שאינם אשכלת ענב אבל הם אשכלות המררות וזה על דרך הדמיון והמשל; ואפשר שיהיה מררת דבר אחר בפני עצמו כאשר נאמר על מצות ומוררים יאכלוהו (נמדנר ט יא). ונאמר בסמוך מן הבחים מן היחידה (זמות ח ט) יחידה בית האלהים (נחל"א ח יו); ונאמר בסמוך ברכות בחשבון (ז"ס ז ה) ברכות מים (קהל"א כו ו) ולא שנו כאשר לא שנו (אחת) הקבוץ הזה ברכ המקומות כאשר תראה אחרי זה בע"ה. ונאמר בסמוך לשני היקצעת (זמות לו כט) ליספעת המשכן (זס כו כג), ושנו ואמרו עוד בארבעה מקצעת החצר (יחזקאל כו טז) ולא שנו כאשר אמרו בקצצם מקצוץ קבוץ הזכר וסמכוהו אל ארבעה מקצועי החצר (זס כא) ולא שנוהו גם הוא. אבל בסמוך הקבוץ הזה אל הכנוים יאמר. הוא יבנה ביתי וחצרתי (דכ"א כז ו), חצרתי בתהלה (תהלים ק ד), וכל יחצרתי (זמות כז יט), את מיתרתי ויחצרתי (זס לו ט), ומקצועותיו לו (יחזקאל טז כג) ולא שנו, ונאמר על גגו ובחצרותיהם (נחל"א ט יו) ושנו. ונאמר בהסמך חעשה כחנות (זמות כט ט) כחית עור (נחל"א

*) נפלים כתוב אלהי הכנחות ולין מי שחזיר על נוסחא אחרת, אשר על כן נראה שכוונת ר' יונתן על ספקו נעמוס ט כ ולדני אלפים הכנחות כנוגע בדרך, אשר הקריאה אלפים היה לפי המקור וכחתינו כו"ס כזס כויה.

ג כח). ומה שיהיה מן הקבוץ הזה קמוץ העין כמו ברכות, וגבעות, משחנה בהסמך, נאמר בסמוך מקפץ על הגבעות (ע"כ נח) שחו יציעית עולם (חנקו ג ה), ובסמוך פרכות לראש צדיק (*) (על י ו) פרכות שמים ברכת תהום — ברכת שדים (נרצית ט כ); ונאמר בסמוך ישבו במצרות (ירמי נל) וישב במצרות עין גרי (ע"כ נד) ולא שנו, וכן אמרו עוד ובאו במערות צרים (ישעיה נ יט), מנאות התורה (נחמיה יב טד), מניוח הלויים (ס יג י) ולא שנו; ולא שנו גם כן ועשית קערתיו (זמות כה כט). אך מה שהוא אחד מן הרמיון הוה ממה שיש בסופו הא הנקבה, הוה ההיא תהפך חו בהסמך וישחנה תחלתו באמרו בסמוך נשמה נשמת רוח חיים (נרצית ז כ), ובסמוך אשה חכמה, אשה חכמת לב (זמות לה כה); וכבר אמרו פסגה ערלם (ע"כ כז ח) ולא שנו תחלתו. ומה שיהיה מן האחרים אשר בסופם הא הנקבה על משקל

פַּעֲלָה בצרי תחת העין בין שיהיה שם בין שיהיה תאר כמו אברה וטמאה, שאלה אחת (ט"ז נכ) תהפך הוה גם כן חו ולא ישחנה תחלתו ברב המקומות כאשר נאמר לכל אברה אחיק (דברים כג ג), גולת העני (ישעיה ג י), ואח הר ישראל ושלחה (יהושע יא יו), טמאה השם (יחזקאל כה ה), טמאה הנדה (ס י) ברכת השלח (מטעה ג טו), נבלחי יקומון (ישעיה כו יט), גפנך וחאנחך (ירמיה ה י), גפנה וחאנחה (הושע נ יד), תחת בהמתם (נמנרג טה), שאלתי ובקשתי — מה שאלחך (זמטר ד); ואפשר שישנו תחלת הרמיון הוה כאשר נאמר ואח פרכות הלויים (נמנרג ג טא), או בנבלח בהמה (יחזקאל כה כ), אשה יראה ה' (סוף ע"כ), ויהן לרם שאלחם (תהלים קו טו), חבא שאלחי (לויכ ו ח). ונאמר בסמוך ותרדמה נפלה (נרצית טו יכ) — ומשקלו תפעלה — כי תרדמה ה' (ע"כ כו יכ) ולא שנו תחלתו. אבל מה שיהיה על דמיון פַּעֲלָה כמו מסכה ומצבה אפשר שישנו ואפשר שלא ישנו ואמר מסכת זרבך (ישעיה ל כז), מגפת הסוס (זכריה יד טו), פַּעֲלָה קבורת רחל (נרצית לה כ), מצבת אבשלום (?) כמחפכת אלהים (ירמיה נט) ולא שנו תחלתו, ונאמר את פַּעֲלָה הבעל (מ"ג נ) ושנו; וכבר קרה בסמוך קבוץ הרמיון הוה גם כן כזה, נאמר את כל מגפתי (זמות ט יד) ולא שנה ונאמר ומצבות עוך (יחזקאל כו יא) ושנה; ונאמר בסמוך שנה בשנה מות המלך (ישעיה ו) ובסמוך הרה ויולדת יחדו (ירמיה לא ח) ורחמה הרת עולם (ס כ י) והוה חבנית (ס תלר) לאמרו ורחמה; ונאמר בסמוך חוות קשה (ישעיה כה נ) אשה קשת רוח (ע"כ טו); ובסמוך שפה אהה (נרצית יא ח) שפת רעהו (ס ז), ובסמוך מאה ופאה כי הם מן השער ונשחנתה תחלת חנועם בעבור האלף מאה ארנים (זמות לח כ) פאה ים (יחזקאל טו כ), כן הולך השער בהפך רוב הא הנקבה בהסמך כחו ובהשחנתו תחלת השם אל השבא המוחל בה, אלא שכבר אמרו פחת יהודה (תגי ח) ולא תחלו בשבא והניעו הפא בפחת בעבור קלותו, ואמרו הקריבו נא לפחתך (מלאכי ח ח) והניחו חנועם הפא על מחכנתה. ויהי כאיפה שעורים (רות נ יד), מאה אלף כרים ומאה אלף אלים צמר (מ"ג ג ד), את עשרה השבטים (מ"א יא לה), עשרה כסף (ע"כ יא יא), ורחב עשרה אלף (יחזקאל טכ ח) ולא הפכו הוה חו, ואלה

(*) נכ"י כמו נרצית לרשע עשירי (על יא כו) וכול טעות העתיקים כי סם כמו נרצית, ונחגות כאלה בחלופי העתיקים תעלו העתיקים עד מאוד, ואני לא הערתי על אלה וכלה רק במקום צורך.

המלות סמוכות בענין ואם אינן סמוכות במבטא. ואמרו עוד בסמוך אלה אלה אשר בזה (יחזקאל י"ט) ולא שנו תחלתו, ואפשר שיהיה זה מפני האלף. ומה שישתנה בהסמכו עוד מה שזכרוהו הסופרים בספר הקולות וזולתו ממה שאין אנו צריכים לזכרו בעבור פרסומו כמו השתנות משפט ומה שהוא על דמיונו בהסמך מן הקמצות אל הפתחות, וכמו השתנות מחנה ומה שהוא על דמיונו מן הסגול אל הצרי וזולת זה הרבה ממה שזכרו מי שקדמנו לא נאריך השער בהעתיקו הנה כי אין כונתנו כאשר אמרנו במה שקדם לספר מה שבארוהו והמינו, כי לא יתכן לנו לעבור על דבריהם לא במחשבה ולא בדברים, אבל אנחנו זוכרים מה שלא זכרוהו וזלחינו או מה שזכרו וקצרו בו, אלה מה שאנחנו זוכרים אותו על דרך ההערה בעבור שיבקש במקומו בלבד; אבל אני רואה לבאר הנה מלה אחת וזכרה ר' יהודה בלתי מבוארת. ובכר שאלני עליה רוב החלמידים, והמלה ההיא היא אמרו בשער אסף מן המאמר הראשון מספר אותיות הרפיון (דף 36) „ואם נרצה לימר מן אסף נפעל עומר (שם הלאה) נאמר נאסף נמשך בקמץ בכל מקום ואלו היה נסמך אל שם נראה היה פתח (ע"כ דברי ר' יהודה נדפס) כאשר נאמן הוא קמץ בעבור שהוא בלתי סמוך, ונאמן רוח (משלי י"ג) פתח בעבור שהוא סמוך“. ובשער הזה מחקר אחד והוא שישאל השואל ויאמר והאידן גזר ר' יהודה על נפעל כאשר יהיה בלתי סמוך והוא בענין נפעל עומר שהוא משוך בקמצות וכבר נאמר ונאמן ביחד (ע"כ ז' י') והוא פתח וזולתי סמוך? נענהו שאינו נפעל עומר אך הוא פועל חולף על דמיון ונקרב בעל הבית (שמות ונשבר (ע"כ ג') ונתפך ללבן (ויקרא י"ו)). ושעור המלות האלה ויאמן ביחד, ויקרב ויהפך, וישבר. — וכבר נאמר בסמוך המעשר והתרומה, הביאו את המעשר (מלכי ג') אשר הם בצירי מעשר דגן (דברים י"ג) בפתח, ויוסיף זה באור והלויים יעלו את מעשר המעשר (נחמיה י"ט) בפתחות שין מעשר בעבור שהוא סמוך והנעת שין המעשר בצירי בעבור שאינו סמוך. ומה שהוא מן המקורים על פועל כמו אומרים אמור (יחזקאל כ"ג) הוא משתנה בהסמכו כאשר נאמר יען אפר מואב (יחזקאל כ"ח), ואם יהיה חזאר ישתנה ג"כ כאשר נאמר חמוץ בנדים (ישעיה כ"ג) ואין ספק שהוא קודם הסמכו קמוץ החיית כי אין נמצא בחזארים פעול בשבא. ומה שהוא מן השמות העלולי הלמד על הדמיון הזה לא ישתנה בהסמכו, כאשר נאמר בהסמך חזות קשה (ישעיה כ"ג), וחזותכם את שאל (ישעיה כ"ח), ובסמוך גלות לגלות המלך יויבין (יחזקאל ח"ג), בחמשה לחדש לגלותנו (שם לג כ"א), ועוד והגות לבי (תהלים ע"ד), ויתנו בברותי ראש (שם ע"ב), ומלאחי הגאיות רמותך (יחזקאל ל"ה); אבל ושב שבותם (נחמיה ז'), כי אם ראות עיני (קהלת כ"י), ענות עני (תהלים כ"ב), נדת דותה (ויקרא י"ג) והדומה להם הם קודם הסמכם כאשר הם בהסמכם ר"ל על משקל פעיל בשבא חחת הפא כמו פדות שלח לעמו (תהלים קי"ט), ואין כסות לאביון (איוב ל"א), ונות יין וחירוש (סנהדרין ד' י"א) אך אמרנו בשמות האלה ר"ל חזות וגלות ושערים שהם על דמיון אומרים אמור בעבור שהם על משקלם והחזין על זה הם הלמדין, אבל עם דקדק העין אינם אצלי כי אם על דמיון עבדות ומדרות אלא שהם חסרי הלמדין, והראיה על זה המנעם מהשתנות בהסמך כהנע עבדות ומדרות מזה. אך המין השני מן השמות ר"ל פדות ושערים אינו נכון אצלי להיות אלא פעיל בשבא כמו חלום אחד הוא (נחמיה ט"ז), שכול

ואלמן (ישיה מו ט) וזולחם והחו בו המורה ההא אשר היא למד הפעל ולא יכשר שיאמר בהם שהם פעלות כל עקר מפני שהם בשבא. ומה שהוא על דמיון פִּעֵל כמו דבש ושלז וקרב וכל יקר (ליוז כז י) קצחו משחנה בהסמך אל הכנוים כאשר נאמר בסמוך דבש אכלתי יערי עם יבשי (ז"ה ט), ורבו לא ישתנו כאשר נאמר בסמוך כי כתב אשר נכתב. (לסמך מ ח) מדינה ומדינה ככתבה (ז"ה ט) ואל היהודים ככתבם (ז"ה ט) הכל בכתב מיד ה' (ז"ה ט) כח יט, ואע"פ שהוא: כי כתב אשר נכתב (לסמך מ ח) אגרת ובכתב מיד ה' מכתב, שם כתב כולל אותם כאשר כלל אותם בלשון הערבי. וכן לא ישחנה בסמכו אל השמות הגראים כאשר נאמר בסמוך והיה השרב לאגם (ישיה לו ז) אגם מים (תהלים קיד ח), ובסמוך וכל יקר (ליוז כז י) ואת יקר תפארת¹) (לסמך ט ד). וכבר אמרתי בשער הבנינים (דף 58) כי מן הדמיון הזה וישב דוד במצד (ז"ה יא ז).

ומה שיהיה על דמיון מועד ומופת ומוקש ומוקד לא ישחנה כאשר נאמר אהל מועד האלהים (ז"ה ט ג), ונאמר בסמוך ואבן למוסדות (ישיה נא כו) ומוסדות הרים ירגזו² וארבעה שלחנות (יחזקאל ט טז) לשלחנות הכסף (ז"ה כז יז) בהשחנות קמצות אל שבא ופחת, ונאמר בסמוך בחיכותי על עון (תהלים נט יז) וזכף תיפסית לך (ליוז כז כה) חוקיח מוסר (מזלי ז כג) כהנפח ראם (נמדנר כג כנ), וענין וזכף תועפות לך הגדולה והרוממות בלומר רב ועצום. — ונאמר בסמיכה פה פי בהפוך ההא יור, נאמר בפי כל עברך אלה³, על פי ה' (זמות יז ח) והיה פי ראשו (ז"ה כז לב), בעברי פי פחת (ירמיה טז כח), מפיו ומפי זרעך (ישיה סוף נט), וישם דבר בפיו (נמדנר כג יז), ופיהו את פיה (ירמיה לד ג) והא בפיהו לכנוי עם הוא. ויש שחפול היור הואת בסמוך המרבר השם אל עצמו בעבור הקבץ שני נחים רפים והוא אמרו כי פי המרבר (נלזית טז יז), וישם פי כחרב (ישיה טז ט). ונאמר בסמוך שה חמים (זמות יז ה) אל הכנוי או ש"י (דברים כג), ואיש שיהו (ז"ה יד לה) בקיום היור הנהפכת מן ההא, אך בסמכו אל המראה (ז"ה ט נלז) לא נשחנה המין הזה מן השנוי כי אם שנוי אחר בנקוד, והוא כי שה כאשר נפרד הוא בשלש נקודות וכאשר יתחבר הוא בשתי נקודות, כי שה חמים בסגול נאמר שה כשבים ושה עוים (דברים יד ד). ונאמר בסמוך מה שהוא על משקל

פִּעֵלֹן הדגוש העין כמו תמהון ושברון ועורן וכליון, בשברון מחנים (יחזקאל כז יא), ובתמהון לבב (דברים כז כח), וכליון עינים (ז"ה סה) בהקל העין והעמדתה בשבא; ואפשר שישאירו הדגשות כתכונתה עם שנותם הקמץ אל השבא כאשר נאמר בסמוך קנה וקנמן (ז"ה ד יד) וקנמן בשם (זמות ל כג). וממה ששמשו בו בסמיכה שלא על דרך הרקשה סמכם המחזור אל דחזור והוא כאמרם בני שלשים (נלזית ז כג) משפטו בנים שלשים⁴, ועוד

¹ גירסת העדכ"ע נלזית ל' ונפירושו לסמך ו' ג' נפתח, למנה כפירושו לקלחת י' ה' כתבו גם כן נקטן.

² נלז' כח מ מוסדות השמים ונחילים יח מ ומוקדי הרים ירגזו וכל' פה מוסדות השמים כי זה מן השערים אשר לא ישתנו בהשכחם.

³ לא ידעתי מקומו וחולי ל' כי כתיבך חלל (ז"ה יח כז).

⁴ ואע"פ שם פי' נלזית בנים אל שלשים ויחיו רננים ולכן גם בני רננים יחנו

בני רבעים ישבו לך (מ"ז י ל) ומשפטו בנים רבעים, ועוד אמרם בחיל כבד (מ"ז יח יו) בצירי חתח. החת והמשפט בחיל בקמץ גדול תחתיה; ועוד בפחת ויקח יהודיע הכהן ארון אחד (מ"ז יכ י) בשבא ופחת חתח האלף ודינו קמץ גדול; אל גיה איתן (י'מיה טט יט) ומשפטו להיות כמו גיה משולח (י'עיה כו י) כי איתן חזאר לו; ועוד אנשי בני בלעל (שופטים יט כב) ומשפטו אנשים בני בלעל כאשר נאמר בזולח המקום הזה, והוא ההקשה בנטעי נאמנים (י'עיה יו י) ר"ל שהדין בו נטעים נאמנים כי נאמנים חזאר; מי המרים (נמננה ה כג) המשפט המים המרים, כי המרים חזאר למים; וכמהו עשה לך חרכות צרים (י'סעז ה כ) בסמוך חרכות אל צרים והמחזאר להם, והמשפט להיות כמו חרכות שניו (מזלי ל יד), וכמהו מסל המצות אשר לפני ה' לקח חלת מצה אחת (ויקרא ח כו) [משפטו חלה מצה] כי מצה חזאר לחלה, ואם יאמר בחו חלת שהיא חמורת הא כמו חו ושכורת ולא מין (י'עיה נא כא) וחזו אם אתן שנת לעיני (תהלים קלז ד) יהיה על דרך אחרת. ואם יושם גדי חמים (סס יח כו) מלשון גדי חכם בעון (מזלי כד ה) יהיה גם כן מן השער הזה, ר"ל משער מה שסמכו בו המחזאר אל החזאר והוא עוד זר משער ארץ בסמיכותו כאשר זר ממנו ובחדר משכבך (זמית ז כח) וזולחו ממה שזכורו קודם; ואם יושם לשון ארמית כמו איתי גדי (דניאל ה יא) יהיה על אפניו. ודומה למין הזה אמרם אבני עשר אמות ואבני שמנה אמות (מ"א ז י) כי כאשר היה המספר הזה מודיע אורך האבנים לספר בעדם כאשר אתה אומר: אבנים עשריות ואבנים שמניות הקימו אותם במקום האורך, וספר בו ואחרי כן סמכו המהזאר אל החזאר (נ"א המספר אל הספור) על שמוש שהיו משחמשיין בו, ואלו לא היה בדברים חסרון היה הקו להיות אבנים ארוכות עשר אמות, וכמהו וחוט שהים עשרה אמה יסב את העמוד השני (סס ז טו), ועוד וקו שלשים באמה יסב אתו סביב (דכ"ד ד כ), וכמהו ארץ ארבע מאות שקל כסף (נחלזית כג טו) הוקם המספר מקום הספור ואחרי כן סמכו המספר אליו והיה השער ארץ שוה ארבע מאות שקל כסף, וחסרו השני חבניות והקימו אלה המספרים במקומם וסמכו אליהם כאשר היו סומכים אל שני התכניות; וכמהו וחלת לחם שמן אחת (ויקרא ח כו) בעבור שהיה אמרו שמן; מספר על כלול בשמן אשר הוא ספור ללחם הוקם במקומו ואחר כן סמכו אליו המספור. ואפשר שיוסמכו אל סמוך אליו פסחיו והיו חושבים אותו כאילו הוא נמצא וסומכים אליו, כאשר אמרו נחנני ה' בידי לא אוכל קום (איכה ח יד), כי אמרו בידי איננו סמוך אל לא אוכל קום, כי איננו ספור ולא במקום הספור ואיננו מאוחזות בידי במאומה, אבל הוא ר"ל בידי סמוך אל סמוך אליו עולה במחשבה, והשעור בידי אדוניים קשה או בידי אכזר והדומה לו, ואמרו בידי לא אוכל קום הגעת חכלית והפלגה. בספור הענין, והשמוש הזה מקצורם וצחוחם; ויותר נפלא מזה סמיכתם אל הכללים כאשר יסמכו אל הספור כאשר יעמדו הכללים ההם במקום הספור, כאשר נאמר כי גאו המים מי שחו (יתחקל מז כ), כי שחו פועל יפועל חז כלל והוא מליץ בעד אמרם מים רבים.

וממה שנהג בדבריהם מנהג הסמוך ואיננו סמוך אמרו שומר מה מליץ

לך יהיה מרוז ננים של דנעים ויחיו חמשים ותטה עליו כענף חזק כי לא מלכו ענניו של יסוף כי אם לרעוה, ולזה דנני כחכס רוז"כ כפרוזה הננת כמקדס לסוף ויחי.

(ישיע כ"א י"א) השוע מלחו והוא איננו סמוך למלח ליל שמורים (שמות י"ב ע"ב) הסמוך;
ועוד ואל המלכים אשר יצפיו (יכנע י"א ב) בשבא תחת הצדי והדין קמץ גדול;
ועוד אין לשמור למחלקת (דכ"ג כ י"א) בשבא תחת הלמד והוא סוף פסוק
והמשפט הקמעות כאשר נאמר במקום אחר כי לא פטר יהוידע הכהן את
המחלקות (ז' כ"ג כ"א), ועוד דרך הירדן על הפעירות (יכנע כ' ז) בשבא תחת
הבית והמשפט הקמעות כאשר נאמר והפעירות נתפשו (ישיע כ"א ל"ג), והוא הדין עוד
כי הרבה אפרים סוגיות לחטא היו לו מוכחות לחטא (כנע ח' י"א), ועוד אמרו
פסים אשר נתנו ריח נוח לכל גלוליהם (יחזקאל ו' ג'). וממה שהנהיגוהו מנהג
הסמוך אע"פ שאינו סמוך אמרם דרך השבוני באהלים (שופטים ח' י"א) המשפט
השבוני באהלים, ועוד היו משכימי בבקר — מאחרי בנשף (ישיע כ' י"א) זה
והדומה לזה איננו סמוך, כי הבית פוסקת הסמיכה ואין פנים בענין לסמכו, אך
חסרו המם מזה והדומים לו להקל; ויותר מזה השוחים במזרקי יין (עמוס ו' ו'),
ואם יטה נוטה לשום אותו סמוך יהיה השחוי נעלם בלתי נודע וזה הבל (ז'). וכבר
נמנעו משנות דברים בסמיכה והיה הדין לשנותם בה וזה על דרך נכריה וצאח
מן המנהג והשמוש, מהם אמרו בפרשת הגזיר לאחיו ולאחות (נמנע ו' ז') במשיכה
האלף בקמץ כאשר היתה באחות לנו קטנה (ע"כ ח' ח') ומשפטו להיות כמו ילדתי
הבחולה (ויקרא כ"א ג); ועוד האחיכם יבאו למלחמה (נמנע ו' ז'), ובאחיכם בני
ישראל (ויקרא כ"ב טו) במשיכה האלף מהם בפחחות כאשר הוא בכי אנשים
אחים (נמנע י"ג ח') והמשפט להיות כמו והלחמו על אחיכם (נמנע ד' ח'), ומהם
עוד אמרו ביד יהודה אחותה (ישיע ג' ח') והמשפט להיות על דמיון קרובה
רחוקה גדולה וכו' ומהשער; ועוד אמרו ישי עבה (מ"א י"ב י') משפט קטוני
על משקל גרונני כאשר נאמר ואיש את קרבו (שמות ל"ב כ') בקרבי אקדש
(ויקרא י' ג'), וכאשר יסמך האחד המדבר אל נפשו יאמר קרובי וכן היה ראוי
להיות קטוני ולא שנו הקוף והבליעו ואו המשך בנו, וכמהו וחרו שם המלחמה
נפית (ע"כ י"ח ח') ומשפטה נפית על משקל גדולה ורחוקה וקרובה אם הוא
מלשון כי נפץ העם (ע"כ י"ג י"א) ולא נשחנה כהסמך אך המירו ההא בחו, ואם
הוא מלשון נפוצ היתה ההקשה להיות על דמיון כי אין בפיהו נכונה (תהלים כ"ו),
ויחכן אזלי בו עוד להיות פועל חולף על דמיון והממלכה נכיה (מ"א סוף כ'),
וכל מרעיתם נפוצה (ישיע כ"א), אך ההא נהפכה לחו כהפך הא ושובה אל
בית אביה (ויקרא כ"ב י"ג) הו ושבח לנשיא (יחזקאל מו' י"א) וההפך הא אזלה
חו בכי אולת יד (דברים ל"ב לו), והענין כי כאשר נפוצה המלחמה על פני כל
הארץ רבה אכולת העיר בעם, על דרך והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בה
שאל נשקפה בעד החלון (ע"כ ו' י'). ויחכן מן השער הזה ר"ל ממה שלא נשחנה
בהסמך אחר בצל דליותיו חשכנה (יחזקאל י' כ'), והריותיו יבקעו (כנע יד' ח')
כאשר הרוח הגלעד (עמוס א' י"ג) והריותם חבקע (מ"כ ח' י"ב) ממנו. וממה שלא
נשחנה בסמיכה אמרו השקחנו יין חרעלה (תהלים ס"ב). — ומפני שהיה דומה
לשער הזה אשר אנחנו בו מה שישחנה בהפרד ממה שהוא בהחבר, כי כל
סמוך מחבר וכל בלתי סמוך נפרד, ראינו לסמכו אל מה שזכרנו בשער הזה

(1) גם שם גרסת הספרים כנאל.

(2) לנני המחד פרש כחמו השמים יין נמזקים, ולזה הכית איננו נוספת כמו
שכתב הרמב"ם בשם ר' ערינוס ע"ל.